

కవిజనరంజనము.

అడిదము సూరకవి

ప్రచీతము.

గంటి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

సంపాదకుడు.

ప్రకాశకులు :

రామ్ జెయ్ అండు కంపెనీ,

18. తంబుచెట్టి వీధి,

మద్రాసు.

వెల రు. 1

సర్వస్వామ్యములు
ప్రకాశకులవి

ప్రథమ ముద్రణము
1932

పియర్లెస్ ముద్రణాలయమున
ముద్రితము.

పీఠిక

శాపానుగ్రహసమన్ధులును ప్రాశంకవితాధురంధరులును శ్రీ నాథాది మహాకవులలోఁ బరిగణింపఁబడిన యడిదము కవి పదునెనిమిదవ శతాబ్దమునాఁటివాఁడు. ఆంధ్ర వ్యచరిత్రమునందుఁ బ్రబంధకవిత్వ ప్రకరణము సూరకవి యైన కవిజనరంజనము తోడనే ముగియవలసియున్నది. రామలచ్చేదిక్కన సోమయాజి తైఱంగునఁ దన సమకాలిక కవులచే నీ సూరకవియు మిక్కిలి పొగడ్తగన్న మేటి.

క. రవి యెఱుంగును భువితత్వము

భువిలోపల నుండు జనులఁ బోషించు సవా

శివుఁడెఱుంగు నాట్యతత్వము

కవితాతత్వంబు సూరకవియే తెలియఁజెల్లు

క. అంతా కవులము గామా

అంతింతో పద్యమైన నల్లఁగలే

దంతివి నీతోసమమా!

కాంతాసుమభాణ! సూరకవి నెఱజాణా!

ఇట్టి పద్యము లనేకము లున్నవి. ఇట్లు సమకాలి గాక తరువాతి వారుగూడఁ దమ తమ గ్రంథముల ఖి పూర్వకవిస్తుతులలో నీ సూరకవినిగూడ స్తుతించుచు మాడుగుల సంస్థానాధీశ్వరుడైన శ్రీ కృష్ణ

యోగస్థానకవియగు ముక్తిప్రగడ సూర్యప్రకాశకవి
కృష్ణార్జునచరిత్రమునఁగవిస్తూతులలో సూరకవి నిట్లు స్తుతిం

క. అడిదమువంకాంబుధిరా

దుడు పతియన ధవళి వెలసి యున్నీకులచేఁ

గడఁచున్న నగొని యెన్నం

బడు సూరకపీంధుఁ దలఁతుఁ బటుగుణ సాంధ్రుక.

ఇట్టి పద్యములన్నియు సేకరించిచూడ, నాంధ్ర
చరిత్రములో సూరకవి కొనంగవలసిన యున్నతస్థానవ
గూర్చి యియ్యిఱునదియవ శతాబ్దమునందలి మనము చరి
వలసిన యవసరము లేకుండఁ బూర్వకపుటే యొక
ముగా నిర్ణయించిరని యూహింపవలసియున్నది. పిండి
లక్ష్మణకవి లంకావిజయమునందు రచించిన యొక
ములో సూరకవికి భీమకవి శ్రీనాథ రామలింగకవు
సహానమైన స్థానమును గల్పించుచున్నాఁడు.

క. తెలియవను రామకవ్య

దులు సూరకవిప్రముఖ పృథు ప్రతిభాకం

తులు భీమ శ్రీనాథుల్

వెలయఁగ నాకరణిఁ నిట్టలే నూహమతిక.

తెట్టుకవిత్వమునం దీ కవు లందఱి కంటెఁ దాను
డని లక్ష్మణకవి యభిప్రాయము. కాని “సూరక
కంసాలి సుతైష్టే” అను పద్యపదము లోకోక్తియై

దక్కిన చాటుపద్యములును గూడ సప్రయత్నముగ నత్యాశువున ఊణకాలములోఁ గవినోటనుండి వెలువడియుండునని శ్రవణమాత్రముచేతనే కవిత్వవేత్తలు గ్రహింపఁగలరు. ఆయా పద్యములెల్ల నాని జీవిత చక్రతాంశములను దెలిసికొనుటకు మాత్రమే మన కుపయోగపడుచు గాని కవిత్వతత్త్వవిచారమునకుఁ బనికిరావు. కావ్యకవితాప్రాణిమ చాటుకవిత్వమున కలవడుట దస్కరము. సూరకవిచాటుకవిత్వ మంతయు నించుమించుగఁ దిట్టు కవిత్వమే. అందుచే నట్టి పద్యముల యందలి భాష సామాన్యగ్రాంథిక భాషగాక తఱచుచుగ వాడుక భాషయే యగుచున్నది.

ఆ-వె. మోటముండకొడుకు మాట చెల్లినవాడు

నన్ను లక్ష్యపెట్టినాడు కాఁడు

తెలిసి యిపుడు నన్ను దీవించమంటాడు

పడ్డ చన్నులెత్త బ్రహ్మకమె.

నిత్య వ్యవహార సంభాషణలయందుఁ గూడ సూరన తఱచుచుగఁ బద్యములతోడనే ప్రసంగించుచుండువాడని వాడుక. కవిప్రయత్న పడ నవసరములేకయే వాని నోటఁబడిన సామాన్యవాక్యములు ఛందోబద్ధములై వెడలుచుండెను. ఒకానొక కాపుఁబడంతి తన యత్తవారియూరగు అదపాకకుఁ బోవుచు గ్రామాంతర మేగుచుండిన కవికంటఁబడినంత సూర కవి యామెను “అదపాకా? అత్తవారలొనే పాపా!” అని

యశిగెనట. ఇట్టి ప్రాసంగిక పద్యములు వందలకొలది పూ
ప్రాంతమున మిక్కిలి ప్రచారములో నున్నవి. దూషణ
భూషణ ప్రసంగాదులయందు సూరకవి చెప్పుచుండిన పద్య
ములు తఱచుగాఁ గందములే. ఈతని కందములు కవిత్వ
వసంతమాకందములు. పూర్వము కవి చౌడప్పశతకకారుఁడు
కందపద్య రచనయందుఁ దాను దిక్కునకంటె ఘనుఁడనని
చెప్పుకొనినాఁడు:

క. క్రిందటి దినములలోపలఁ

గందములకు సోమయాజి ఘనుఁడందురు నే

డందఱు నను ఘనుఁడందురు

కందంబులఁ గుండవరపు కవిచౌడప్పా!

ఇంద స్సౌబంధ నిబంధనలయందుఁ గందరచన క్లిష్ట
తరమగుటచేతఁ “గందము చెప్పినవాఁడు. కవి, పండిని బొడి
చినవాఁడు బంటు”నను సామెత వచ్చినది. పదునెనిమిదవ
శతాబ్దమునందలి కవులలో సూరసవలెఁ గందము చెప్పఁగలి
గిన కవి వేఱొకఁడులేడు. తిట్టుకవిత్వమున సూరకవికంటె
ఘనుఁడనని చెప్పుకొనిన మిక్కిలి ప్రాంతము లక్షణకవి కాలక్రమము
తప్పకుండు నలువ్రరు కవులపేరు లొక కందమునఁ బొందు
పలువఁజాలక తారుమారుచేసి పద్యము రచించుట కెంత
ప్రయాసపడెనో పద్యరచనాశక్తి త్వష్ట లీ క్రింది పద్యమునలన
గ్రహింపఁగలరు.

క. తెలియవిన గామకవ్యా

దులు చూడక నిష్ఠములు పృథ్వీపతిభావం

తులు భీమ శ్రీనాథుల్

వెలయగ నాకరణిఁ దిట్టలే యాఘవతిన్.

సూరన యిట్టి రచనలయందు గొప్ప నెఱజాణ. స్వేచ్ఛ
కల్పనలు, నెట్టి భావములు, నెన్ని పేరులైనను గందములతో
నొచ్చితి చెడకుండ నందముగాఁ గూర్చుగల నేర్పరి.

క. సరివత్తురె గుణసంపద

వెఱవక మాపొల్లుపాటి వేంకటపతి కా

ర్దురు చక్రవర్తులఁ బదా

ర్దురు రాజులు మ ప్పొద్దురు నియోగివరుల్.

క. ధీరాగ్రణి కవరామ

జ్ఞౌరమణం డెలు చెముడు శంఖరపురమా?

పోరామా? గొంపిల్లా?

పారాదా? మంగరాజు పాలెము పట్టా?

క. బలనంతుఁడు బలహీనుఁడుఁ

బాలుకురు విధిశప్ప; నల్ల పూసలు ముత్యాల

తొలఁగుంగద మగఁడువోయిన

వెలఁదుక తున్ బొల్లుపాటి వేంకటమర్తీ!

క. కోక కమెరుగదు బచ్చలి

మేయక పాలీయ దావు మేదిని నెపుడే

నీయక రాదు సుకీర్తియు

వేయేలా పొల్లుపాటి వేంకటమర్తీ!

కందరచనయందేకాక తక్కిన వృత్తములు రచించుట
యందుఁ గూడ సూరన గొప్ప చతురుడని వాని కవిజన
రంజన కావ్యమును బట్టి చెప్పవలసియున్నది. అందు ముఖ్య
ముగా శార్దూలవృత్తరచనలో సూరకవి రెండవ శ్రీనాథుడు.
భానురాలంకార పరిష్కృతములైన మదవారణముల కరణీ
నతని శార్దూలవృత్తములు వాని కావ్యకథా వీధుల నతి గంభీ
రముగ సంచరించు చుండును.

కా. శయ్యాదంభమునన్ మురాంతికుండు, భూషాక్షైతవ స్ఫూర్తిచే
నయ్యార్యారమణుండు; దాల్చరు భుజంగా ఢీతులన్ నీయ సా
హాయ్య ప్రస్ఫుట ధాటి కోర్వ కనుచో నబ్జాస్యలా గెల్పు వా
రయ్య గంధసమీర ! ప్రోవదవయ్య యీ ముంతక్షణన్.

పద్యరచనయందుఁ గవికీ గల సామర్థ్యము యతి
ప్రాసలకూర్పు నేర్పునందే కొంతవెల్లడియగుచుండును. కవికీఁ
గల రచనాచాతుర్యము పరీక్షించుట కీ యతిప్రాసలు గీటు
కాట్లు. కవిత్వతత్త్వమన నప్రతిమ ప్రతిభావాక్కుడైన సూరన
యీరహస్య మెఱింగియే యతి ప్రాసలంఘింపి యీ క్రింది
సూత్రములను గల్పించినాడు:

సీ. యతియుక్త విశ్వావగతి నంటవలయు వ
త్సంబు భేనువువెంటఁ దనిలికట్లు
మెట్టు మీదను గాలు వెట్టఁ దైదండ యం
దిచ్చినట్టులు ప్రాస మెవలయు.

ఉభయభాషలయందును గవిత సెప్పు పోకడలఁ గూర్చి పెద్దన చెప్పిన సింహానంతోసిన మను నుల్పలమాలికయందు సూరకవిని మమ్మన యెక్కున. ఆ మాలికయందుఁ బెద్దన వివరించిన కవితాధర్మములను సూరన తన కవిజనరంజనము నందు మిక్కిలి పాఠించెను. ఇతియేకాక యట్టి మాలిక తానుగూడ రచించినాఁడు. కాని పెద్దనమాలికవలె సూరన మాలిక యాంధ్రదేశమున నంతవెల్లది కానట్లు భోంచు చున్నది. విమర్శకుల పరిశీలనకై యామాలిక నీ వ్యాసము నకుఁ గవించెట్టిది. ఈ మాలిక సూరకవి విరచితమని యొకప్పుడు సమగ్రగ్రంథచింతామణియందు మాత్రము ప్రకటింపఁబడినది.

ఒక్క పెద్దన కవితారీతులేగాక శ్రీనాథాది మహా కవుల బాడల సేకములు కవిజనరంజనమునఁ గానవచ్చుచున్నవి. శృంగార నైషధవసుచరిత్రాది మహాకావ్యములకుఁ దగువాల సాధునికాంధ్రవాఙ్మయములో నంతటి యున్నతస్థానములం కరింపఁదగిన దీ కవిజనరంజన మొక్కటియే. మఱియు నాటం గోతే నేటివరకు నియ్యది పిల్లవసుచరిత్రమను విఖ్యాతి నొందుచున్నది. తన కావ్యపుత్రికలలోఁ గవిజనరంజనమునే సూరకవి యెక్కుడు ప్రేమించుచుండెను. రాజాస్థానముల యందును, నూతన గ్రంథరచనారంభములయందును డాసు

శ్రీ:

క వి జ న రం జ న ము

—o—o—o—

ప్రథమా శ్వాసము

(శ్రీ రామకుచమండల | సారతరపటీర పంకచర్మితః |
కూరసురారిసితచ్ఛవ | ధారాధరశేషకుధరధారుణి నిలయా ||)

కంఠీరవాధ్యవిక్రమ

కుంతునకును గుంభిదైత్యకోపాటోపా

కుంఠప్రతాపహరునకుఁ

గంఠేకాలునకుఁ బ్రమథగణపాలునకున్.

సమర్పణంబుగా నా యొనర్పంబూనిన కవిజనరంజనం
బను మహా ప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన.

అ యో ధ్యా పు ర వ ర్ణ న ము

క. నూపురము భూపురంద్రికిఁ

గాపురము జయేందిరకును గగనతలస్పృ

గ్గోపురము భాసిలు సయో

ధ్యాపుర మినవంశభూధవాధారంబై.

1

క. తన్నగరీతల్లజ శుం

భన్నవమణిఘృణివిభాసి పటుసాలశిఖా

భ్యన్నతి కోడుట సుమ్మి

పన్నగవతి యాశ్రయించె బలిసద్దంబున్.

తే. గీ. పటుతరా నన్య రత్న సంపదల కోడి
కొలునవచ్చెనొకో కోట జలధి యనగ
నతిగభీరజలస్థితి నతిశయిల్లి
పరిఘు చెన్నెందుఁ దత్పురవరమునందు. 3

క. సాలోన్నతి కోడి మహా
శైలములు దదంఘ్రిఁ గొలువఁ జనుచెంచెనెకో
నా లీలాగతి మదశుం
డాలంబు లగఁజ్జ యనుకడలిఁ గ్రీడించున్. 4

క. వీటిపటుఘోటకనిరా
ఘోటత్వర కోడి పూరిఁ గఱచు హరిణముల్
మాటికిని దదానోహకుఁ
డౌటం బవమానుఁడోడు టబ్బురమగునే. 5

క. మొగములు వేగలశేషుం
డగణిత వాగ్గరిమ కోడు నని పల్కుఁగ నా
లుగుమొగములు గల యజుఁ డెన
యగునా వీరికన వీట నలరుదురు ద్విజుల్. 6

క. పుడమిం బొటియలు దూతెడు
పిడుగులు, నడవులనె డాఁగుబెబ్బులి, గుహలం
దడఁగెడు సింహము సరియే
వడిగలతనమునను రాచవానికి వీటన్. 7

ఆ. చదువు నాము గలిగి క్షత్రియుల్ సంపూర్ణ
విద్యులనంగ వీట వినుతికెక్కి
సాధులను బరిచ్యుతాధులఁ జేయంగఁ
జాలకుండుమరె ప్రశంససేయ. 8

క. మెడిమలనికటభూముల
నుంకి ధనాన్వన మొసర్చి యొప్పారు కుబే
రుం డెంతయని హసించురు
మెండగు ధనకోటి వీటి మేటి కిరాటుల్. 9

సీ. పారిజాతములు సంపాదించితిమి పుష్ప
మంజరు ల్లాచ్చట మాకు బరువె?
బలుచీగెమల్లె లుపాజ్ఞించితిమి చాలఁ
గుసుమము ల్చులుకఁగాఁ గూర్పలేమె?
కణజము ల్నిండ బంగారుతీగెలు గూర్పఁ
జాలమే మటి ముత్తెసరులు గూర్ప?
సఖిఁ బ్రమాగంబులార్జింప నార్జింపఁ
గా నోప మెట్లు గంగాజలంబు?
లంచు బహువిధచిత్రధాన్యములుగూర్చి
ధరణిసురపూజన విధావధాను లగుచు
వఱలుచుండుదు రప్పరీవరమునందు
సుగుణమాణిక్యఖనులైన శూద్రజనులు. 10

సీ. లోకమోహన కళ లేచేకొనియుండంగ

నతను బాణము లంటయబ్బరంబె !

మహనీయలీల మానసం బలరింప

నంచబోద లనంగ ననువుపడదె !

గగనమధ్యమనోజ్ఞగతులు శోభిల్లుటఁ

జాక్కలంచు వచింప నూటిపడదె !

వలపులుగొలుపు చెల్వములు రాజల్లుటఁ

బుష్పమంజరులని పోల్పడగదె !

వీరి నన నూరువిలసనవిజితరంభ

లంచి తేతావధీతహరిణ లగుచు

నచ్చరల మీఱఁజాలు నొయ్యారములను

వెలవెలందుక లుందు రన్వీటియందు.

11

ఉ. మాముఖనేత్రబాహుకుచమంజుమలిట్టివియంచుఁ బ్రేమతో

గాముకకోటికిందెలుపుకై వడిఁ దమ్ములు నల్లగల్వలుం

గోమలపుష్పదామములుగుచ్చము లంగటఁబెట్టియమ్ముదు

ర్వేమఱుఁ బుష్పలావికలు పీటను నర్మవచఃప్రవీణతన్. 12

చ. పురనికటాంచితోపవన పుష్పితసాలములం గదల్చుచు,

స్సరసులఁ దేలుచు, స్సమరజఃపటలంబుఁ జల్లులాడుచు,

స్సరుచిరకుంజపుంజములఁజొచ్చినటించుచుమందగాములై

కరులవలెం జరించుఁజలిగాడ్పులుషట్పదశృంఖలల్దగన్. 13

క. వలపుల పాణింధమములు

మలయానిలముల విహారమందిరములు పూ

విలుతుని యాయుధశాలలు

చలువల జన్మస్థలము లచటి పూదోటల్. 14

గీ. అతులదరచక్రమీనరేఖాంకము లయి

యూర్చికాకంకణద్యుతి నొప్పుమీటి

చారుపద్మాకరమ్ముల చందమునను

రాజులుచునుండు బద్మాకరములు వీట. 15

చ. అనుపమహైమకుడ్యఘటితాంచదనంతమణిప్రభాభిచే
ననయముడత్పరీనరమహాగృహముల్ రెయిదోపకుండగా
నొనరుచుటంజుమి గృహము లొప్పె నిశాంతసమాహ్వా
యంబులన్

వినుతి యొనర్పఁగాఁదరమె వీటనుగల్గిన రత్న సంపదల్. 16

మ. అమరద్వీపవతీపయో విహరణప్రాంచత్సరస్త్రిల, వ
జ్రమయాభ్రంకషమటసాగ్రములనిచ్చల్ గ్రీడఁగావించుత
ద్రమణీవారము వేఱ నేఱుపఱుప న్రాదంచుఁగా దివ్యరా
జముఖిపాళికిఁదప్పిచూలి యనిమేషత్వంబుఁగావించుటల్.

మ. అతుల్ తాహములుప్పతిల్ల నికటోద్యానంబులంబొల్పుకే
కితతు లీర్వటను జిత్రనర్తనకలాకేలి న్విజృంభించు భ
వ్యతరాభ్రంకషరత్న సౌధపటలీ వాతాయనవ్రాత నిగ్రత
కాలాగురుధూపధూమ్యలుమొయిల్గా నెంచియెల్లప్పుడున్.

క. అనుపమతత్పురనారీ

జనులకు నచ్చరల కంగసౌందర్యము సం

గనుపడ చెక్కువ తక్కువ

కనురెప్పలయందకాని గణుతింపంగన్.

19

సీ. పద్మాకరములౌట, భవనరాజంబులు

విష్ణుపదం బంటి వినుతికెక్కె

రత్నాకరంబౌట, రమణీయవప్రంబు

గగనస్రవంతిలోఁ గలసి మెలసె

సుమనోభిరామత శోభిల్లుటను, దోఁట

లతులాప్పరస్సమన్వితము లయ్యె

రాజవతంసులై రంజిల్లుటను, నృపు

లమలదుర్గాధిపత్యమున మనిరి

భోగలకు నాశ్రయంబయి పొలుచుకతన

సన్నుతికి నెక్కె నది బలినద్దమనఁగ

నిత్యకల్యాణలక్ష్మిచే నెగడుకతన

నాపురం బొప్పు విబుధాలయం బనంగ.

20

గీ. ధామములు తత్పురమున ముక్తామయములు

నిత్యకల్యాణసంప దన్వితములు విశులు

సతు లచటఁ గాంతమానసహితచరితలు

మంజలాస్యలు పురిఁ గల్గు లంజె తార.

21

సీ. బహుభాషణత్వంబు పటుశాస్త్రు

సంవాదచుంచువిద్యజ్ఞనస్తోమమంద,
 క్రూరభావం బత్యుదారవిలాసవ
 చ్ఛందాననాకటాక్షములయంద,
 చంచలభావంబు సముదగ్రభద్రదం
 తావళరాజిహస్తములయూద,
 వక్రభావంబు దుర్వారవిక్రమసము
 ద్భటభటాధిజ్యచాపములయంద,
 కాని పురమున జనులందుఁ గానఁబడ ద
 నంగ నెంతయు నప్పట్టణము వెలుగు
 హీరమణిమయసాధాగ్రహేమకలశ
 భాజితస్వర్ణదీప్తస్వర్ణపద్మ మగుచు.

22

క. అలజడిగలారు కలుషము

గలారు నిప్పుచ్చరంబుగలవారు చుజల్
 గలవా రనభిజ్ఞత్వము
 గలారు పురి నెందులేరు గణుతింపంగన్.

23

హరిశ్చంద్రవర్ణనము

క. ఏతాద్వితపురమణికిని

నేత యితం డనుచుఁ బొగడ నెగడి నజభుజా
 శాతాసిగుప్త సకలో
 ర్వీతలుండై యొప్పె శ్రీ హరిశ్చంద్రుఁ డిలన్.

24

సీ. తన పృథుకీర్తి ముక్తాచ్ఛత్రమునకు
 స్వస్థధరంబు కనకదండంబు గాంగఁ
 దన ప్రతాపసమగ్రదావాగ్నిశిఖకువోష్ఠి
 మంబు తదగ్రధూమంబు గాంగఁ
 దన నిరర్థదానధారాంబులహాకిఁ
 గైలాసశిఖరి నైకతముగాంగఁ
 దన కటాక్షస్యంది ఘనకృపారసవృష్టి
 కఖిలాదికోటి సస్యంబుగాంగఁ
 మహినిఁజెలువొందె మత్తారిమండలేశ
 మకుటచుణిగణశాణాయమాన చరణ
 నఖరపాళి నిజాశ్రిత నళినహేళి
 చారుకీర్తి హరిశ్చంద్రచక్రవర్తి.

25

క. లోకాలోకమహీధర

మే కోట, కులాచలములు కృతకాద్రులు, కే
 థాకూళులు జలరాసులు
 శ్రీకరధృతి సాగ్రదుఁ డౌ హరిశ్చంద్రునకున్.

26

చ. అనిమిషశంకరాలయము లౌటచుదోసమటంచునెంచియౌ
 తనఘనశౌర్యకీర్తుల విధంబున నుంట నౌ కాక హేమరా
 ప్యనగము లధిసాత్కృతములై తగఁదున్కులుచేసి పంచఁడే
 జనవరమాళియై తగు త్రిశంకుతనూజుఁడు దానవైదుషిన్.

క. చారుతరతత్ప్రతాపము

హేరాశంబుగ హసించు హేళిం గీలిం

గేరు సదా హీరమణి

స్థీరమణిం దద్విశుద్ధకీర్తిజ్యోత్స్నల్.

28

గీ. హంససదృశవృత్తి నలరి స్వర్ణాగము

మాడ్కిఁదనరి యజరమణిని బోలి

తనప్రతాపశోభ తనకీర్తి గుచి యొప్పుఁ

బాలుచు నా త్రిశంకుభూషసుతుఁడు.

29

గీ. ఆతతాయులు గననాతతాయులుగా నొ

నర్చె వసుమతీజనముల నెల్ల

ధర్మ మెడలకుండ ధాత్రిఁ నొలించుచు

నదృఢతంబుగాదె యతని చరిత.

30

గీ. దివి నవగ్రహాయుతమయి తేజరిలుట

యుచితమండ్రు హరిశ్చంద్రుఁ డుద్వయేల

భువి నవగ్రహాయుతమయి పొలుపుమీతె

నదృఢతంబొనుగద తన్మనోత్తమరయ.

31

క. నీతిసమగ్రుండయ్యు న

నీతిం బాలించె ధారుణీతలము నిజ

ఖ్యాత చరిత్రము చిత్రం

బై తనరఁ ద్రిశంకు సరవరాత్మజుఁ డెలమిన్.

32

గీ. భీమశాంతాది నృపగుణబృందములను
నాతడ యధృష్ట్యఁ డభిగమ్యుఁ డౌచును
సనుచరాళికి సరఘాసమగ్రమధుర
సములచే మధుకోశము చందమునను. 33

గీ. నాలు గయిదాఱు నెమ్మోము లోలిఁ దాల్చి
ధాతృహర బాహులేయులు దగ్ధుణములు
సకలముగ సన్నతింపంగఁ జాలకున్నఁ
జీవయెకిమీఁడు వేయిమోములు ధరించె. 34

ఉ. ఆపద లొందకుండ, రుజలందకయుండ, మనుష్యకోటికి
బాపముచెందకుండ, నెకపట్లను లేములు సోకకుండఁగా
నేపటిపోవ శాత్రవము లేలఁ ద్రిశంకుజుఁ డాననద్వయ
ద్వీపము లిద్ధకీర్తి రుదిదిగ్విసరంబు సమాక్రమింపంగన్. 35
వి జ యా స్ప ద పు ర వ ర్ణ న ము

వ. ఇట్లు మహీపాలనంబు సేయుచుండ.
గీ. ఇందిరాసుందరీకేళిమందిరంబు
భూవధూటికి మాణిక్యభూషణంబు
సకలసౌభాగ్యరాశికి జననసీమ
పాలుచు విజయాస్పదంబను పురవరంబు. 35

క. సలలితరంభారామా
వధు లగణితబుధు లనంతవాహినులు సము

జ్వలహులును సురమణులును

గలుగఁ బురము దివిజపురిఁ దెగడు టబ్బురమే. 37

క. లలి సలసగొమ్మలను న

ర్తిలి సద్విజరాజ సంగతిఁ దగి నువన్దో

జ్వలమై నుమనోభినుతిం

దలచి పురముకోటతోట తనకు ఘనక్రీన్. 38

సీ. ఏమహీతలనేత యీశితసంత తా

శ్రితదయాశుత్వ మామ్రేడితంబు

ఎవ్వచి రూపంబు పృథులిలాసాంబుజ

లోచనామణుల కాసేచనకము

ఎవ్వని గుణలతాజ్ఞంభణంబునకును

ఘనతరన్యాయమార్గం బుపఘ్ను

మే మహాభాగుసమిధతీర్థప్రదా

నైకహస్తము వాగ్ధి కూకుదంబు

అతఁడు జయరమారోహణాయితవిశాల

భుజగుణాఘాతకిణుండు దత్తురవరంబు

పాలనముసేయు భూజనుల్ బ్రస్తుతింపఁ

గీర్తిశాలి యుశీనరక్షితిపమాళి.

39

గీ. కలశవారాశియందును గల్పవల్లి

మాక్కి నాకరమునయందు మణిశలాక

వైఖరిని నా నృపాలకవరునియందుఁ
జంద్రమతి యనుకన్యక జననమొందె.

40

చంద్రమతీ వర్ణనము

గీ. ధీరసౌందర్యమనేసముత్తేజసంబు
నతులవాంఛాలతా వసంతాగమంబు
శంబరరిపుప్రతాపాగ్ని సామిధేని
జవ్వనంబంకురించె నాచంద్రముఖికి.

41

క. చానకు బాల్యముతోనే

నానాటికి సన్నగిల్లె నడుము కుచశ్రీ
తోనె విరివియయి పొదలెను

నాన నెఱులతోనె నిగిడె నవభోగేచ్ఛల్.

42

సీ. విరులునఖమ్మలు, వ్రేళ్లు పెసరగాయ,

లడుగులబొబులు, మడమలు వట

ఫలములు, దులులు ప్రపదములు, దొనలుజంఘ,

లనండ్లు దొడలు, జఘన మిల, సుడి

బొడ్డు, గొ దివి భంగములు వఘ లా

రహి, గిరులు చన్ను, లిగుళ్లు కరములు, భుజ

ములు లత, ల్వీపు కదలికాదళ, మఱుత

శంఖంబు, తాటిగింజ చిబుక, మధ

రంబు పవడము, ముత్తైములడము, లద్ద
ములు కపోలములు, తిలము ముక్కు, చెవులు
శ్రీ ల్తొవ లేత్తములు; బొమ ల్సింగిణు, లర
నెలనుదురు మోము శశి కురులకులు సతికి. 43.

గీ. వనిత నెమ్మేనఁ బొడము లావణ్యరసము
నకును సుషియయ్యె గంభీరనాభి, తరంగ
లయ్యెఁ ద్రివళులు, శైవలంబయ్యె నారు,
లేనగుచు తేట కమనీయఁ ఘనమయ్యె. 44.

గీ. కలికిచూపులు దనసాయకములకంటె
వాఁడులై లోకవిజయధూర్వహము తొట
నేమిపని వీనిఁ దాల్చంగ నింక ననుచుఁ
గానపా లేచెనె దనయంబకముల మరుఁడు. 45.

గీ. అరుణరుచిఁ బొల్పు నెలనాగయంఘ్రియుగము
లీలఁ బంకరుహశ్రీల నేలలేదె
పద్మలోచనజంఘలు బత్తళికలఁ
జెలఁగి ప్రదరాన్వితములు గాఁ జేయలేవె. 46.

చ. వనితవిలాసభా గవయవంబులకుం బడికించి చూడఁగా
నెన మఱిలేవు వానికవియే యెనయంచు మదిం దలంచికా
యనుపమ తన్మనోజ్ఞకరభాకృతిగా నొనరించె నూరువు
ల్వనజదళాయతేక్షణకు వాఁజనంభవు నేరు పెట్టిదో? 47

క. చెలియఱుత ముత్తైపునకు

త్తైల్లవాలని లోఁతు పొక్కిలి కలుంగు నలన

న్వలలి తదపేక్షఁజను చ

మలచాలన మెఱుంగుటగు మగువకు నలరున్. 48

చ. మృగమదపంకిల స్తవమహీధరభూములఁ గ్రీహ సల్పఁగా
నగుతృషనాభికాసరసియందునుదూకొనుకంటునఁగ్రముల
దగులు కురంగనాభముపథంబున శీఖగఁదోచెనాఁగఁజె
న్నగుమెఱుంగారుసారసదళాయతనేత్రకు నేత్రపర్వమై.

చ. చెలియనయోనులబ్ధయగు సిబ్బెపు గుబ్బలకల్పి పొలికిలే
ముల డిగనూకఁగా నవి సముత్కటభీతిని బాఱునోఁగటి
స్థలిదనుఁజేరనీయక వెసం దఱుమ స్మృతి పోనలేక ని
ర్మలరుచి నెఱ్ఱవాని నడుమ స్పృశమైవసియుచెలింతికి.

క. కులశైలము లనరాదే

యిల నంబర మొరసియుండఁ బృథుతరకటకం

బులఁనగరాదె పయోధర

ములు నాభాసిల్లియుండ ముదితకుచంబుల్. 51

క. కొమచనుపూచెండు లొగిన్

స్వమృదుతఁ గెమ్మొవి కెంపున కొసంగి తదీ

యమగు కఠినతఁ గొనియె గా

క మహిని విరిబుంతులకును గఠినత గలదే? 52

గీ. చన్నుగొండలక్రేవల సంభవించు
 శాహులతలజనించిన పల్లవములు
 పడఁతికెఁగేలు, తత్కర పల్లవముల
 జననమొందినకళికలు సకియగోఝు. 53

గీ. శరధి శంఖంబు సతిగళస్ఫురణ కోడి
 భరితదరవృత్తి యనదైన శరణము చొరఁ
 గమలపుష్పిటిచెలిగానఁ గడుముదమున
 జడియకుమటంచుఁ జేపట్టెఁ జక్రపాణి. 54

గీ. అతివమోముసుధానిధియనుచునుండ
 నధర మమృతంబుగురియుట యబ్బరంబె
 తరుణికుచమండలము సువృత్తత వహించి
 కర్కశత్వంబు గనుట యొక్కటియ యదుదు. 55

చ. చెలువమునెల్లఁ బ్రోవుగనుజేసి ప్రవీణత నంబుజంబుల
 న్నలువ సృజింపరే లవికనన్ద్యుతిహీనముతాటఁ గ్రమ్మఱం
 గలువలతేనిఁజేసినఁ బగల్ రుచిహీనుఁ డతండు నాటఁగా
 కలికి మొగంబురేవగలుకాంతిఁ దనర్పఁగఁజేసె నిమ్మహిన్.

గీ. విద్రుమస్ఫూర్తిఁ దులకించువెలఁదిమోవి
 పల్లవస్ఫూర్తిఁ గల్పించెఁ బద్మజన్ముఁ
 డఖిలలోకాద్భుతస్థితి నతిశయిల్లు
 నింద్రజాలంబు గావించె నేమొ చూడ?. 57

క. తమ్ములకన్నను గన్నులు

తోమ్మిదిగుణములను హెచ్చు తోయ్యలికంచు

బమ్మ దడఁగియుగోపం

తమ్మునవ్రాసిననవాంకతం దెలిపెఁజెపుల్.

58

ఉ. మేలిపసింజిచాయయును మెచ్చులుగుల్కుమనోజ్ఞవాసనల్

చాలఁగఁగల్గినందునను సంపెగపూ వొకవేళఁ బోల్చినం

బోలుపవచ్చుఁగాకఁ గవిపుంగవు లేమి దలంచి పోల్చిరో

పోలికమాత్రగాక నువుపువ్వు వధూమణినాన సాటియే?

గీ. ఋఖజలావణ్య రసపూరమున జనించు

జలచరంబులు గాఁబోలు జలజగంధి

కలికినిడువాలు గన్నులు గాని నాడు

తద్దఁ జపలతఁగాంచునే తలఁచిచూడ.

60

చ. ఇరులు గుహాశ్రయంబు గని యెల్లదౌఘములెల్ల ధారుణీ

ధరమునకేగె వట్టదవితానము కంజవనంబుఁ జొచ్చె సుం

దరహరిసీలజాలము తృణంబుగ్రసించెదదీయనైల్యభా

గురుకచమంజుమంబునకునోడిసుమీ పడికించిచూడఁగన్.

ఉ. కన్నుల చంచలత్వమును, గబ్బిచనుంగవ కర్కశత్వము

న్నెన్నడమాంద్యముం, గురుల నెక్కినువక్రత, కానుకా

ర్యము,

నృన్నుతికెక్కెనా నచల సంపదబోఁటికటింధరించుట

స్వన్నియకెక్కవేయవగుణంబులుమిక్కిలికల్మియున్నెడన్.

గీ. గంధగజరాజగామినీకనదుదార

హారమణిశర్కరలగుచాహార్యవిహార

ణమున శ్రమమండడయ్యె గౌదర్పకుండు

భవ్యనిశ్వాసపవనసంప్రాప్తికతన.

63

సి. భూభృద్గరిమంగన్న పాలతుకచనుదోయి

యరిజయోన్నతిఁగాంచు టబ్బురంబె !

కరికరాకృతిఁగాంచు కలకంఠియూరువు

లనఁటికంబముల పెం పడఁచు టరుదె !

చంద్రబింబముఁబోలు జలజాస్య నెమ్మొగం

బంబుజంబుల గర్వ మడఁచు టరుదె !

చక్రవర్తులలీల సంగ్రహించుపిఱుందు

ద్వీపవిజయశక్తిఁ దిపురుటరుదె !

యలరుదీగియతో నుద్దియయినయట్టి

కొమ్మనెమ్మేను వలపులు గొలుపు టరుదె !

విద్రుమస్ఫూర్తిఁ దులకించు వెలఁదిమోవి

కేసలయమనోజ్ఞరుచిఁ దిలకించు టరుదె !

64

గీ. పరిమళము లేక యుంట బంగరుసలాక

కలికినెమ్మేనితో నుద్ది గాకపోయె

జంపకంబు శిరీషప్రసవమృదుత్వ

గౌరవములేమి మాదిరిగాకపోయె.

65

సీ. మేను మించులఁ జేసి వాని చాంచల్యంబు
 వాలుఁగన్నులయందుఁ గీలుకొలిపి,
 శశి నెమ్మొగ మొనర్చి చంద్రునందలి కప్పు
 కుటిలాలకములందుఁ గుదురుపఱిచి,
 కెంపు వాతెఱఁజేసి కెంపుకాఠిన్యంబు
 బటువుగుబ్బలయందుఁ బాదుకొలిపి,
 విరులు గోల్లొసరించి విరుల సౌరభ్యంబు
 నిట్టొప్పుగా డ్వుల మట్టొపఱిచి,
 నలువ గావింపఁబోలు సీ చెలువ నార!
 యనఁగఁ జెలువొందె నాచాన హంసయాన
 యమృతపుంబావి యరిదియందములఁగీవి
 యాణిముఁజైమ్ము వలరాజునలరుటమ్ము.

66

వ. ఏతాదృశశ్లాఘాలంఘనజాంఘిక సౌంద
 ర్యాతిశయంబునం బ్రవర్తిల్లుచు;

క. వనజాక్షి హరిశ్చంద్రుని
 కనదాకృతిరేఖ చిత్రకారులవలనం
 గనియును, దచ్చరితంబును
 వినియు, సతఁడ తనకుఁ దగినవిభుఁడని తలఁచెన్. 67

క. జనపాలకుఁడౌశీనరి
 కనదాకృతిరేఖ చిత్రకారులవలనం

గనియును దత్తేశ్వరీల్యము

వినియు నదియు తనకుఁ దగినవెలఁదని తలఁచెన్. 68

మూలిని. తరుణశశివతంసా, తాపసాంభోజహంసా,

కరిదనుజవిదారా, కాశికాంతర్విహారా,

దురితహరణశీలా, దోర్విభాసిత్రిశూలా,

సరసగుణనికాయా, శైలకన్యాసహాయా ! 69

క. సంయుగ్జితోగ్రదనుజ శు

భంయుగుణ ధరానిలశిఖభానుశశినభః

కంయజమానమయాత్మక

సంయమిజనవినుతచరణ ! సర్పాభరణా ! 70

గద్యః.

ఇది శ్రీమదశేషమనీషిహృదయంగమమృదు

పదసీరంధ్ర శుద్ధాంధ్రరామాయణఘటనావైచుషీ

ధురంధరాడిదము బాలభాస్కరకవితనూభవ సరస

కవిత్వవైభవ సౌజన్యనిధాన సూరయాభిధాన

ప్రణీతం బయిన కవిజనరంజనం బను మహా

ప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

క వి జ న రం జ న ము

—:—:—

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీగిరిసుతాకుచోపరి

భాగమృగీమదవిభాసిబాహ్వాతర, స

ద్యోగిధ్యేయపదాంబుజ,

భోగివలయ, రామచంద్రపురవరనిలయా !

॥

వ. అవధరింపుము.

చ. వలపులకు న్నిదాన, మలివారముగోరనికోర్కె జాతికిం
దలఁపనికీడు, పాంథసముదాయముపాలిటి వేణువిత్తు, కో
కిలములనోముపంట, స్మరకేవలశౌర్యహుతాభిధాన్య, రా
చిలుకలభాగధేయ మిలఁ జెన్నలరాచె వసంత మంతటన్ -

వ సంతకాలవర్ణనము

సీ. తరుణపల్లనలతాంతములతోఁగూడనె

వలరాజుశౌర్య కీర్తులు వెలింగె,

నంచితసుమమరందాసారములతోన

విరహిణీబాహ్వాంబువృష్టి గురిసె,

గమనీయలతికాప్రకాండంబుతోడనె

శుకపికమధుకరోత్సుకత నిగిడె,

మలయానిలాంకూరములతోన కాముక

సమితివాంఛా కందళములు ప్రబలె,
భవ్యనవ్యప్రభాపరంపరలతోన
పరిమళంబులు దట్టమై పర్వే దిశల
సకలఋతుసార్వభౌమ వసంతఋతువు
త్రిభువనీమోహనం బయి తేజరిల్ల.

3

సీ. చిగురాకులెఱసంజజిగికి బాండుర

కోరకములు భాసురతారకములు గాఁగఁ,
బ్రసవరసాసారపటిమంబునకు రాలు
కుసుమము ల్పడగండ్లగుంపు గాఁగఁ,
బ్రవహించుమధునిర్ఘరములకుఁబుష్పాశ్ల
నెఱితిప్ప లిసుకదిన్నియలు గాఁగఁ,
మంజుతరనికుంజ కుంజరంబులకు రో
లంబముల్ శృంఖలా లతలు గాఁగఁ.

బ్రసవకిసలయఫలరసరసికమధుక
రపికశుకనికరారవాక్రాంతదశది
గంతరాళము దనరె వసంతకాల
మఖిలభూజనరంజనం బగుచు నంత.

4

సీ. మావులు నెత్తావిదీవులై తనరారెఁ

దమ్ములఁ బుష్పగుచ్ఛమ్ము లమరె ;

దాకలఁ బూదేనెవాకలు ప్రవహించె
 నిప్పులఁ బుప్పొళ్లతిప్ప లమరె;
 గోరకంబుల సిందువారకంబులు పొల్చె
 బూవులఁదనరారె మోవులెల్లఁ;
 గలికావధులచేఁ గదళికాతరు లొప్పి
 మొగడలఁ దనరారె బొగడ లెల్ల
 బూగముల నవ్యకుసుమపరాగ మెసఁగె
 నిమ్మలందును లేతపూరెమ్మ లమరె
 ననలఁబెనఁగొనెఁ జన్నిగుంపెనలగుంపు
 లభినవంబగు నా వసంతాగమమున.

5

క. చిలుకల చదువులబడులయి
 యటలకుఁబాసీయశాల లయి కోకిలమా
 డలముల కామెత లయి వల
 పులకు నిదానంబు లగుచుఁ బాలించె దరువుల్.

6

సీ. మధుభూపసైనికమండలి లాలుడెం
 డా లనఁ దలిరాకుడాలు నిగిడె
 లతికావధూజనాలంకృత హరిసీల
 సరములు నాఁదగె షట్పదములు
 మలయాగతానిలమ త్రేధ కరధుత
 రజమునాఁ బుప్పొళ్లు రాలెఁ దరుల

భువనత్రయజిగీషు పుష్పేషుచాపటం

కృతీయనఁ బికనాదమెగసె దిశల

మహిత వనరమా ఝల్లరీమాక్తికంబు

లనఁగఁ బాండుర సవకోరకాళి దనరె

సమిత దోహద ధూపధూమ్యాంబువాహ

వృష్టి యనఁగను మకరందవృష్టి గురిసె.

7

సీ. పథికవియోగాగ్నిపాణింధమంబులు

ప్రాసవామోదధురంధరములు

గురుసరశ్శృంగరకుక్షింభరులు లతి

కాబాలికాఞ్జోలికాకలనలు

చైత్రభూమికశత్రచామరచలనము

ల్కాముకసాభాగ్యకండళములు

పటుఘర్మజలకణపశ్యతోహరములు

మందగామిత్వసంపద్గజములు

పుల్లకాననమల్లికావల్లికామ

తల్లికావేల్లితనికుంజతతులఁ దాటి

వలపు మెలపునఁ గొలుపుచుఁ బొలసె నపుడు

గంధగిరిగంధవాహస్తగంధయములు.

8

గీ. ధీరమలతుసమీర కిశోరకములు
 సురభిశమనోజ్ఞ వనపరంపరలయందు
 నలరుదీవీయతూగుటుయ్యెలల నూగెఁ
 దేటియుంకారములె జోలపాటలుగను. 9

గీ. అరుణపల్లవరుచి తెల్పె నవరసంధ్యఁ
 జూపెఁ దిమిరంబు దోహదఘాపఘామ్య
 పాండుకోరకతతి యుడుప్రభల నించె
 దాన మరుశౌర్యవహ్ని యెంతయు వెలింగె. 10

సీ. కథికనిశ్వాసదంభమున వేడిమిఁ జూపి
 సవినయస్ఫూర్తి వేసవిభజింప,
 గళదురుసుమరసచ్చలమున జడిఁ జూపి
 వారక సేవింప వర్ష ఋతువు,
 వ్యాకోచనుమతైతవమున సితాభ్రవై
 భవముఁ జూపి శరద్దృతువు గొలువఁగ,
 బాటీరగిరికీతపవనమిషమున శై
 త్ర్యము జూపి హేమంత మనుసరింప
 శుకపికగళన్మరుద్ధూత శుభ్రపుష్ప
 రజముపేర హిమానిదోరముగఁ జూపి
 యవిరతింబుగ శిశిరన్తు వాశ్రయింప,
 సకలఋతురాజమయిన వసంత మలరె. 11

సీ. సరసోరుకదళికా స్తంభంబులను మించి,
 శుభకరపల్లనస్ఫురణ నెగడి,
 పృథులకుచంబులఁ బెంపొంది చారునతి,
 షకకలికాతనుప్రభలఁ దనరి,
 యనుపమసుమాలికాభిరూఢ్యముఁ దాల్చి,
 రాచిల్క పల్కుల రహి దనర్చి,
 భ్రమరకసీలశోభామండమ వహించి,
 పలుమల్లెమొగ్గలఁ బరిఘ్నిల్లి,
 తిలకరుచిఁబాల్చి, మోవికాంతిని జెలంగి,
 పాపటఁబాసంగి, యామోదభరము నించె,
 జూపఱకు నెల్ల ననలక్ష్మీసాంపెలర్ప
 నభినవంబైన యా వసంతాగమమున.

12

వ. ఇట్లు త్రిలోకీమనోహరంబైన వసంతంబు ప్రవర్తిన
 నయ్యాదిమసార్యభౌముండు.

గీ. పటునవద్వయద్వీపసంప్రాప్తిఁ గాంచి
 విమలచంద్రమతీ కటిద్వీపవాంఛ
 వెట్టె నపుడు త్రిశంకుభుజాభ్రమరభ్రమర
 గలదె ఫలత్ప్రప్తి వసుమతీకాంక్షాసంకల్ప

సీ. ఎలనాఁగపల్కుల కెన గావటంచునో

చెవియొగ్గి వినఁడయ్యెఁ జిలుకపల్కు

లింతినెమ్మొముతో నీడుగాదంచునో

తఱకుటద్దముఁ జూడఁ దలఁపఁ డయ్యెఁ ;

బూఁబోఁడిబాహులఁ బోలలే వంచునో

పూపుదండ లుమేనఁ బూనఁడయ్యెఁ ;

బాలఁతి మైతావితోఁ బురుడుగా దంచునో

మొససి శ్రీ గంధంబు ముట్టఁడయ్యె ;

బోటినిట్టూర్పుగాడ్పుతో సాటిగా ద

టంచునో యుశీరతాలవృంతానిలంబు ;

సొంపునకు నించుకేనిఁ గాంక్షింపఁడయ్యె

మదనసాయకఖిన్నుడై మనుజవిభుఁడు.

14

గీ. తత్కథామృతసేవనతత్పరతను

నృపతిచిత్రవిలోకనానిమిషవృత్తిఁ

దెఱవ యాహారనిద్రలు మఱిచిపోయె

నితరభోగపరిత్యాగ మెన్న నేల?

15

గీ. మేను గృశియించె దైర్యసమృద్ధితోన,

కాలమును వింతతోన దైర్యము నహించె

గాలి వేఁడయ్యె నిట్టూర్పుగాడ్పుతోన,

విరహసంతాపభరమున వెలఁది కపుడు.

16

క. అశుకౌండే నప్పుడాయో

య్యలి మధుకర ని కరసకపికావలికిఁ, జా
బిలికిఁ, జలిబిలివలికను
నలికి, స్వనిపిలుతు నెక్కున హాళాహళికిఁ.

17

గీ. చిత్తరుపుబామ్మనలెనుండె జెయుచుదక్కి,
పాండిమ నహించి శశిశేఖ భంగిదోచె,
నలరుతీవియఁబోలె నతాస్య యగుచు,
శోభ యొసంగదె ఓకృతియు మందరులకు!

18

గీ. అతనుతాపంబు గావించె మనుచుఁ గోరి
సఖులు శైల్యోపచారము ల్పలికి జేయ
పైవ మొండొకయర్థంబు దాగ్రహించి
యతనుతాపంబు గావించె నబ్జముఖికి.

19

గీ. బగి దివారాత్రములు తరణ్యమపయోగ
ములఁబడియునింటికి వియోగజలధి దాటఁ
గా నొకించుక శక్యంబు గాకపోయె
నతనుకరవృష్టినీరంద్ర మగుచుఁబర్వ.

20

గీ. ఎరిగిపడి కోయిలలు గన్న లెఱ్ఱజేసెఁ
బండ్లుగొఱికెను రాచిల్లపజ్జులెల్ల
నర్పకుండు దాడిజూపంగఁ దద్భటాళి
నరుణిమోదను దయఁజూడఁదలచు నెల్లు?

21

గీ. మలయపవమానపాణింభమప్రవర్ధ
మానపల్లవశిఖయుతోద్యానవిహృతి
కిని నొకింతయు మదినిఁ గాంక్షింపనయ్యె
గొమ్మ యొప్పున ననంతకోమలాంగి. 22

శ. కిసలయమృదుతల్పపితృ
ప్రసూప్రభలు గానుపింపఁ బటుమోహతమం
బెసఁగ శ్రమబిందుతారా
విసర మడర సతికి రాత్రివిధమయ్యెఁ బగల్. 23

గీ. విరహపాండురతాజ్యోత్స్న విలసనంబు
నతనుతాపాతపస్ఫుర్తి యలముకొనఁగ
రేయి పగ లిది యని యేర్పరింపరామి
ముదిత నేత్రాంబుజము లరమోఘ్యుఁగాంచె. 24

ప. ఇట్లు విరహదోదూయమానమానస యగు చంద్ర
మతింజూచి వయస్యలు తత్రాపోషశమనాథంబు మదన
తుహినకిరణ మలయపవనానుల నిట్లని స్తుతియించిరి.

శ. పురుషోత్తమాత్మజుడ నై
వరసుమనోధర్మ మూని వర్తిలైను నీ
కరవిందపత్రలోచనఁ
గరుఁకింపఁగ రాదె మదన ! కరుణానదనా ! 25

ప. అని చంద్రు నుద్దేశించి,

మ. అమృతాంభోనిధిలక్ష్మీతోడనుడయంబై రాజనంబాల్పితో
రముగా సత్పథవర్తినా నెగడి సర్వజ్ఞావతంసుండవై
కమనీయాఖిలసద్గణంబులనుతుల్ గైకొన్నని న్నెన్న శ
క్యమె? యీయుత్పలపత్రలోచనగృపంగాపాడురాకాశశీ!

వ. అని మలయపవమాను నుద్దేశించి,

శా. శయ్యాదంభమున స్మరాంతకుండు భూషాక్షైతవస్ఫూర్తిచే
నయ్యార్యారమణుండు దాల్చిరి భుజంగాధీశుల న్నియసా
హాయ్యప్రస్ఫుటధాటికోర్వకనుచోనబ్జైస్యలా యోర్చువా
రయ్యాగంధసమీరప్రౌవగదవయ్యాయీకురంగేక్షణన్.

వ. అని ప్రశంసించి తదనాభిముఖ్యంబున కిట్లని యుపా
లంభించిరి.

గీ. కొమ్మల నదల్చు నెప్పుడు గమ్మగాలి,
విధుతనయుడు మనోజుడు, మధుడు జాతి
వైరి, దోషాకరుం డుడువల్లభుండు
గలికి, వీరికి సుగుణంబు గలుగుటెట్లు? 28.

వ. అని మనోభవు నుద్దేశించి,

క. వనముననె సంభవించియు
వన మేర్చుదవానలంబు వరుసయెఱిగి కా
మనమున జనించి మన్మథ,
మనము గలంచంగ నీవు మదిఁ దలఁచితి వా. 29.

- క. పలుసాధనములు దాల్చుక
నలకుండునువులు దాల్చునట్టి మత మహిమ
తెలియబడె మాకు సుమకో
మలగాత్రల నేచఁగాదె మననిజ, నీకున్. 30
- గీ. తోడఁబుట్టువునింటికిఁ గీడుఁదలఁచు
నట్టివోషాకనుండ నీ వని శశాంక,
నిన్ను సుతుఁడని చూడక పిన్న నాఁడె
భవజటాటనివాటిపా ల్పఱచెఁ గడలి. 31
- గీ. విసముగంతంబునను దాల్చి విసముకంటె
నతిభయంకరమూర్తి నీ వని శశాంక,
యిత్తమాంగంబునందు ని న్నుంచె హరుఁడు
వ్యర్థమే, శర్వసర్వజ్ఞవైభవంబు. 32
- తే. చల్లగానున్న య స్థితి చంద్ర నీవు,
విరహిణీప్రాణనిహితఁగావించువెపుడు
జలువ మైనంటి కాదె రుజు గృహించు
భూతకోటులప్రాణముల్ వుచ్చికొనుట. 33
- క. కాకోదరములవలెనే
లోకభయదుండ నని మనసులోఁ దలఁచి విభూ
షాకలనను సర్వజ్ఞుఁడు
గైకొనె బాండుధుచి సహజకౌటిల్య! నినున్. 34

క. కుండలితఫణివి యటుగా

కుండినఁ బలుమాటు రాహు వొడిసిన సప్రా

ణుండ వయి యుండనేర్తునె

పాండుమరీచిమరుదశన, భగ్నాభరణా?

35

చ. త్రిపురహరుండు లోకహతికృద్భయదామితకాలకూటము
న్నిపుణతమింగి తత్సహజు నిన్ బ్రతిపాకముచేసి మింగఁడే
యపుడును ధామయూఖసమయంబును నాత్మనెఱింగిసీవుగూ
ఘపదవిభూషణోన్నత జటావనవాటిని డాఁగకుండినన్.

మ. తొలుతన్ని ప్పలకుప్పచందమునఁదోడ్తోనెంతయున్ఘోరకుం
డలితాహింద్రముచాడ్చున న్సహజచండత్వంబునీరూప మే
యిలపైఁజెప్పకచెప్పె బాంధతతికై యేతాదృశుంజంద్ర,ని
న్నలరంబ్రోపుమటంచువేడదగునాయస్తాదృశుల్వీఱిడుల్.

క. పడఁతుకచన్ను లరుల్కొ

మ్ముడి చీకటిగుంపు వక్త్రము సరోరుహ మం

చిడుమం బెట్టకు శశధర,

యుడునఖరఁ జకోరనయన నుత్పలగంధిన్.

38

ప. అని మలయపవ మాను నుద్దేశించి,

చ. శమనునిదిక్కునం బొడమి సర్పముఖంబుల బైలువెల్లి ని
త్యమును బలాశసంగతులు దప్పకఁద్రమ్మరు నట్టినాలిబూ

తమ, పవమాన, నీకుఁగలదా మఱిభూత దయార్ద్రబుద్ధి? యుక్తమకద నీకుఁగొమ్మల నదల్చుట; నీవడి ధూలిపాలుగాన్.

వ. అని విరహిణీఁడై ర్యవిదళనచుంచువ్యాహారంబగు రాజకీరంబుంగని యిట్లని యాపాలంభించిరి:

గీ. పరభృతంబుగానఁ బరికించి యొకవేళఁ
గోకిలంబు సేయఁగూడఁగాక;
కాంతనామధేయ మెంతయుఁ గైకొని
చిలుక, నీకు వెట్ట సేయఁ దగునె?

40

వ. అని,

గీ. పడఁతివిరహార్తి నెన్నియుపాయములను
శాంతిఁబొందింప నెచ్చెలు లాచ్చలనైరి;
వనజముఖ నిమిషం బొక్కవత్సరముగఁ
గడుపుచున్నది వేదనాగౌరవమున.

41

వ. తదనంతరంబున సుశీనరథరావరాగ్రేసరుండు వయస్యవలనం జంద్రమతి చిత్తంబు హరిశ్చంద్రనృపాయ త్తంబగుట యెఱింగి పరిణయచిక్కిరాధీనమానసుండై తన పురోధసుండగు దృఢవ్రతునింబిలిపించి యిట్లనియె:

గీ. చంద్రమతి చిత్త మా హరిశ్చంద్రనృపుని
యందు నెలకొల్పియున్న దా యతివతెఱఁగు
నీ వయోధ్యకువెల్లి యానృపతిమణికి
విన్నపముఁజేసి తోడ్కొమ్ము విప్రవర్య!

42

—: ధృఢప్రతుఁడయ్యాధ్యతుఁడుచుట :—

క. అన వల్లెయని భూసుర
తనయుఁడు దనపేర నుడుసుధాకరబలము
ల్పనుపడు నొక్కముహూర్తం
బునఁ జరుగుం బూర్ణగుంభములు చెఱుకుటన్. 43

క. కనిపించిన శుభశకునం
బని భూసురవరుఁడు గణిపయగినుంబులకు
స్వనములు పురములు నడులుచు
జనపదములు గడచికొచ్చె సాక్షేత్రమున్. 44

వ. ఇట్లు గనుంగొని యా రాజధాని యద్వైష్టశ్రుతపూర్వ
శృంగారంబునకచ్చెరువగుచుఁ బ్రాప్తినిఁ జనువాఁడు
వివిధవర్ణాంబర రత్నపరింపరలయు, నానావిధాన్లున
సూనమాలికలయు, గర్భారకస్తూరికా హిమజలాది
సుగంధి ద్రవ్యంబులయు, సద్యఃకడుష్టతప్తక్షీరాది పానీ
యంబులయు, గ్రామకశక్త్యుపసారమూల్యరాశి
వక్రయ్యాల్పేతరత్వంబులకరుదందుచు నొక్కబ్రాహ్మ
ణగృహంబునవిడిసియనంతరంబునిరంతరయాతాయాత
మూర్ధాభిషిక్త పరింపరా పరస్పరముకుట కషణ
చ్ఛురిత మణిగణశర్కరిలం బగు నృపసభాభవనద్వా
రంబునం గొంతదడవు నిలిచి తత్ప్రాజ్యసామ్రాజ్య

నైభవంబునకు విస్మయాక్రాంతనిజస్వాతుండై చావా
రికప్రయత్నంబున హరిశ్చంద్రు సమ్ముఖంబగుటయు.

సీ. నందనం తే విప్రవల్ల భామసార్వ

భౌమ తుభ్యం సదాభద్రమస్తు
అత్రోపవిశ భవదాగమనం కుఱో?

విజయాస్పదపురా ద్వివేకధుర్య
తవనామ కిం ద్విజోత్తమ? దృఢవ్రత ఇతి

ప్రాహు ర్మనీషీణః పార్థివేంద్ర
యుష్మదాగమనప్రయోజనం కిం విప్ర?

రహసి వక్ష్యే ధరారమణవర్య
యనుచ నన్యోన్యపరిభాష లాడి పిదప
సముఖమందున్న యాశ్రితజనుల నెల్ల
వేటొక నెపంబుఁ గల్పించి ఏడుకొల్పి
మంతనంబుండె వసుమతీకాంతుఁ డపుడు.

45

వ. అంతదృఢవ్రతుండు సమాట్టిరోమణి కిట్లనియె.

సీ. దేవ యుశీనరత్నైవల్లభునకును

సుత దనరును జంద్రమతి యనంగ
నారాజముఖ చిత్రకారులవలన నీ

కమనీయరూపవిభవముఁ గాంచి

సీయంద జెందంబు నెలకొల్పి సిగ్గురా
 సంగజాఁగినిఁ గుండు టరసి నృపతి
 యాకన్యకామణి నీకునట్టిపంగఁ
 దలపోసి నీసన్నిధానమునకు
 నన్నుఁ బుచ్చెంచె విజ్ఞాపనంబుసేయఁ
 జిత్తగింపుము నేను వచ్చినతెఱంగు
 సరసశుభమూర్తి వినిహత సంతృప్తి
 సాధుకీర్తి హరిశ్చంద్రచక్రవర్తి.

46

ప. తదీయసౌందర్యాతిశయంబు చిత్తగింపుము.

సీ. కాలిగోరునఁ బోలఁగాలేవు చుక్కలు
 చుక్కవంటిదియన సూటిపడునె ?
 గమనరేఖకు నుద్ది గాఁజాల వంచలు
 హంసవంటిదియన ననువుపడునె ?
 దంతమంజుమకు ముక్తాపరంపరలోడె
 నాణిముత్తెమువంటి దనఁగఁ దగునె ?
 శశిమోము నన పోలఁ జాలమి శశిరేఖ
 వంటిదియని పల్క వాటపడునె ?
 కలికిపలుకులకే యోడఁ జిలుకపిండు
 చిలుకవంటిది యంచు వచింపదగునె ?
 కాన నతిలోక సౌందర్య గరిమగలుగు
 తరుణి కెనయైనవస్తువు ధరణిఁ గలదె ?

47

ఉ. ఆనగుముద్దు మోముపొగ, సాయిజీగుత్తపు చన్నుదోయితీ
రానునుఁదట్టు మేనుఁగొయ, లా చెలివాలికకన్నుదోయిఁబొ
ప్పా నెఱికిలుగంటు నొకపా, యసదున్నునుఁగొనుచెల్వ మా
హా, నుతియింపఁగావళె మెఱుగజఁగొన మొఱుమార మేరికిన్?

క. లోకత్రయాభినంద్యు

బైకవయోరూపగుణసమగ్రిమచేత

న్నీకుఁ దగు నానఘామణి,

యాకన్యకు నీవ తగుదు వవనీశమహా!

49

క. కులరూపగుణసమగ్రిను

గలజవ్వని గలుగు టగుదు గలిగినయోని

న్నలువకు వేమోములుగల

చిలువకుఁదన్నహిను వినుతిసేయుం దరమే?

50

క. ఆపుంస్కోకిలవాణికి

నీపయిఁగలకూర్చిచేత నిద్రదాహార

వ్యాపారము లుడిగెను వసు

ధాపాలక, చెప్పనే లితరభోగేచ్ఛల్?

51

క. తెలుపుడు చేయంగలనా

చెలియమనోవ్యథ; శుభస్యశీఘ్ర మృదు న

ప్పలు కాదరింపఁగావలె;

బలుకులు వేమేల ధరణి పాలవతంసా!

52

న. అనిన నౌశీనరీ సుందరాంగీ పరిణయాంగీకరణభంగీ
 పిశున మందహాసనకందళ సుందరివదనారవిందుంజై త్రిశం
 కునందనుండు మహర్షి శ్రేష్ఠుండగు వసిష్ఠుం బిలిపించి యితై
 అం గెఱింగించిన యోగ్య సంబంధం చెననెనని సంతోషించె.
 రాజేంద్రుండును వివాహాలగ్నం బొకండు నిశ్చయించునది
 యని యానతిచ్చిన నరుంధతీజాని దృఢవ్రతుని బిలిపించి
 దంపతుల పేరం బంచాంగశుద్ధియు, సూర్యసంక్రమ సగ్రహ
 పాపవడ్డ్యధృగుషట్క దంపత్యప్తమ కుజాప్తమ కుజనవాంశ
 క్రూరక్ష చంద్ర వస్తాప్తమ వ్యయస్థితి శ్రభృతిదోషరహి
 తంబగు నొక్క కల్యాణ లగ్నంబు సిద్ధాంతీకరించి లగ్న
 పత్రిక వ్రాయించి కర్పూరవీటికా సహితంబుగా దృఢవ్రతు
 నకు సమర్పించె. సార్వభౌముండును సువర్ణాంబరాభరణంబుల
 దృఢవ్రతుని బహూకరించి వీడ్కొలుపుటయు,

శా. కైలాసాద్రిదరీవిహార, ఘణిరాక్షసై వేయసంశోభితా,
 నీలగ్రీవ, జగత్త్రియావనకళానిష్ఠాత చంచల్భజా,
 నాశీకాసనవంద్య, భక్తహృదయానందానుసంధాయకా,
 ప్రాణేయాద్రిసుతాపృథుస్తన పరీరంభప్రియంభావుకా !

క. త్రిపురభిదాచణభుజబల,

కపటకిరాత, యఘదమన గంగాభరణా,

తపనగ్లావనలేక్షణ,

కృపాశునిజహృదయసేన ఛీశ్వరమిత్రా !

54

స్వరధిపముఖదివిజవినుతచరణా,

సరసిరుహనయనసఖిశరణా,

స్మరదమన, పరమసదమలచరితా,

సరసవచన కవిజనజలజరసీ !

55

గ ద్య :

ఇది శ్రీమదశేష మసీషి హృదయంగమ మృదుపద

నీరంద్ర శుద్ధాంద్ర రామాయణ ఘటనానైదుషీ

ధురంధ రాజిదము బాలభాస్కర కవితనూభన

సరస కవిత్వవైభవ సౌజన్యనిధాన సూర

యాభిధానప్రణితం బయిన కవిజనరంజన

బను మహా ప్రబంధంబునందు

ద్వితీయాశ్వాసము.

క వి జ న రం జ న ము

—:0:—

తృ తీ యా శ్వా స ము

శ్రీకాళికామనోహర,
లోకత్రయరంజనైక లోలుపహృదయా,
యాకాశకేశ,వదిత
నాకేశా,రామచంద్రనగరసివేశా !

1

వ. అవధరింపుము:

క. సంతసముఁజెంది భూసురుఁ
డంత నివిజయాస్పదమున కరిగి ధరిత్రీ
కాంతునిఁ బాడఁగాంచి శుభో
దంతము వినుచుటయు సఖఁడు హర్షముఁ జెందెన్. 2

వ. అంతఁ జంద్రమణికిఁ దద్వృత్తాంతం బెఱింగించి;

క. అమితోత్సాహంబునఁ జు
ద్రమతీకల్యాణవార్త ప్రజ లెఱుంగఁగ భూ
రమణుం డాస్థాననివే
శమునం బ్రస్థానభేరి సఱువంబుచెన్. 3

వ. అప్పుడు ప్రధానులందఱిలిపించి కీడునై సేయించి వివాహ
యోగ్యద్రవ్యంబులు సమకూర్చునది యని యానతి
చ్చిన,

సీ. కస్తూరిపన్నీటఁ గలయంపిఁ జల్లించి
 మ్రుగ్గులు ముత్తయంబుల సమన్చి,
 బంగారు మగరాలపగిడంపుగొణిగలఁ
 గురువేళ్లబందిష్టు కుదురుపటిచి,
 తీరుగా మరకత తోరణంబులు గట్టి
 మేలు కట్టాతటఁ గీలుకొలిపి,
 చంద్రకాంత విత్తి సవరించి కల్యాణ
 మంటపం బొక్కఁడు మట్టుపటిచి,
 పొంకముగ నిట్లు నగరం బలంకరించి
 పర్వతమునంతపొడవుగాఁ బరిణామార్హ
 వస్తువులు గూర్చి సామంతవర్గమెల్ల
 బ్రభున కెఱిగింప సంతోషభరముఁ బూనె. 4

వ. అంత నక్కడ వసిష్ఠుండు మంత్రులం బిలిపించి హరి
 శ్చంద్ర వివాహ మహోత్సవంబునకు నిఖిలద్వైతవ
 సుంధరాపతులం బిలువనంపుడని నియోగించిన,

చ. సకల నృపాలకోటికి వెసన్ శుభలేఖలు వ్రాసిపంప భ
 ద్రకరితురంగమాభరణ రత్న పరంపరలెల్లఁ గొంచుఁ బా
 యకఁతముఁజట్టుముట్టిచతురంగబలంబులుకొల్పి రానయో
 ధ్యకుఁ జనుదెంచిరట్లు చతురర్ణవమధ్యమహీతలాధిపుల్.
 వ. అప్పుడు హరిశ్చంద్రుండు:

సీ. సముచితమంగిళస్నానపుణ్యాహవా
 చనముఖ్య కృత్యము ల్పుతరవృత్తిఁ
 దీర్చి, భక్తి నరుంధతీవసిష్ఠులకును
 సభినతి చేసి, తదభ్యుజ్జఁ
 గమనీయమణికిటము మాళిఁదాలించి,
 కలికికట్టాణిచొక్కలువెట్టి,
 నలిపెబంగరుసాలు వలె వాటుగా నైచి,
 కేయూరహారము స్త్రీలుకొలిపి,
 వ్రేళ్ల మహనీయ రత్నముద్రకలు దాల్చి,
 పచ్చలకడెంబులును సరపణులుపూని,
 భద్రదంతావళంబెక్కి ప్రభువరుండు
 నుదయగిరిఁదోచుఁ భానునల్లులనీలై.

6

సీ. ఘోషించెఁ బొలుత దిక్కులంకపోత్తుంగ
 భేరికాభయదభాంకారరవము,
 లంతట దిక్కుటం బుమెను నిర్వక్ర
 రశచక్రనేమిఘర్షరరవంబు,
 ప్రబలె నావెన్క నిజ్జాష్యగజ్జారవో
 దార మత్తేభఘోకారరవము,
 లావెన్క నత్యుగ్రమగుచు రోదసి నింజెఁ
 జటులగంధర్వహేపారవములు,

భూసురాశీరవంబులు పొలుపుమీఁతె,
బహుళమర్దశకాహళా ర్భటులు చెలంగె,
వేత్రధరహుంకృతులు వదిలినటు లడరె,
నవనివల్లభుకల్యాణయాత్రవేళ.

7

—: హ రి శ్చ ం ద్ర ని వి వా హ యా త్ర :—

సీ. శ్వేతాతపత్రాభి చీకట్లు చొలంగిచె
రాజన్యభూషణ రత్నరుచులు,
తురగఖురోద్ధాతహులిపె పడంగిచె
గరిపుష్కరోద్ధాతకంకణములు,
సింధురమదవృష్టి సింధుల నింకించె
సామంతమకుటకర్షణరజులు,
పైన్యసమ్మర్దసంజనితోష్ణ చొలంగిచె
నమితపతాకాంబరానిలంబు,
పైన్యజనితావరోధంబు పైన్యముననె
తొలంగెనని నైనికాభి సంతోషముండ
జనియె పైన్యంబు కతిపయదినములకును
రమ్యవిజయాస్పదపురీవరంబుఁ జేర.

8

వ. అంత,

మ. అతులీ త్సాహముతో నుజీనరధరాధ్యక్షుడు దానాస్తునా
తదితోబంధులతోఁ బురోహితులతో నానాన్యపత్రేణి
జతురంగంబులతో నెదుర్కొని హరిశ్చంద్రాధిపుండోడిశె
చ్చితగంగాచనుసాధసాళి విడియించె న్నేర్పుదీపిపంగన్.

చ. మరకతతోరంగంబుల సమంచితకాంచనరత్న వేదలన్
సుమచితకాయమానముల తోభీతపట్టవితానపంక్తులం
బరిమళపస్తునాలముల భాస్విలుబల్విడిదిండ్లు చూపినం
బరిణయనీతుగాగిత స్మరాలకకోటి వసించె నందులన్. 10

క. ఎక్కడఁ జూచినఁ గాల్చుల,
మెక్కడఁ జూచినఁ రిభులు లిభతురగచయం,
బెక్కడఁ జూచినఁ దామై
క్రిక్కిరిసె బైటనాల్గి కెలకుల సేవల్. 11

క. నరనరశిరోమణి యుతీ
నరునిసభామంటపంబునం జంద్రమతీ
పరిణయకన్దేజపములు
పరసె బ్రహ్మసభేరిభాంకరణంబుల్. 12

గీ. అంతట నుజీనరఁడు మఱికొంతవడికి
మంత్రులనుబిల్చి కల్యాణమందిరమున
సభిపుఁ దోడ్తెచ్చునది యని యానతీయ
వేడ్కరాజేంద్రునకు విన్నవించుటయును. 13

సీ. రాజన్యకోటిర రత్నమచీచులు

గరదీపికాశ్రుభల్ గలసి మెలగెఁ,

నాభీలపటుభేరికాభూభాంకృతుల్

మస్తేభఘ్నింకృతుల్ మైత్రిసలుపు,

నుర్వీసురప్రజాశీర్వాదనాదముల్

విమలనాదస్తుతు త్వియ్యమంద,

వారాంగనాద త్తనరాజనాంశువుల్

హైమవేతమృతు లల్లుకొనఁగ,

భద్రకరినెక్కిరూపవైభవసమృద్ధి

దగ్ధనవ్యగ్ర పౌరసంతతికి నేత్ర

పర్వమునఁచుచును సార్వభౌముఁడవును

భూతలాభిపుగుఢాంతమునకు వచ్చె.

14

క. మూకలయి జవ్వనులు త

న్నాకాంతును జూడ హస్తిపాంకుశకృతసం

క్షామంచితాంఘ్రికరి డిగె

భూకాంతుఁడుకొదమసింగము గిరింబోలెన్.

15

వ. ఇట్లు భద్రదంతావళంబు డిగ్గి సముచితపరివారబం

ధున్మపపురోహితసహితుండై కత్తోంతరంబులు

గడిచి, యెడ నెడ నువానినీ దత్త నీరాజనోపచారంబు

లంగీకరించునుఁ గర్పూరదీపికాగంధిలంబును, ఘనసార

చూర్ణవిరిచితరంగివల్లికా పిరాజమానంబును మరక
తతోరణాలంకృతంబును, బరిణతఫల రంభాస్తంభ
శాతకుంభ పూర్ణకుంభాభి శోభితంబును, జాతపల్లవ
సమిల్లాజాక్షతభాసమానంబును, బరిణయోచితవస్త్ర
పరంపరానయవవ్యగ్ర పురోహిత వ్యాకులంబును,
సువర్ణమయవేదికాద్విత యాలా క్రియమాణంబును,
నగు కల్యాణమంటపంబుఁ బ్రవేశించి యుశీనరమహీ
జానికి నమస్కరించి తదీయ హస్తనిర్దిష్ట సమన్నతా
ప్రాపద పీఠికాధ్యాసీనుం డయ్యె నయ్యవసరంబున ;

క. మునివరుడైన వసిష్ఠుడు

జనపతి వీక్షించి లగ్న సమయము గాన

చ్చెను బెండ్లి కూతుఁ డోడై

బనుపు విలంబనము సేయఁ బనిలే దింకకా.

16.

క. అని యానతీయ వల్లే

యనుచు నుశీనరథరావరాగ్రణి ప్రమదం

బును జెంది యచ్చటినునా

సినులకుఁ దోడ్పెడటంచు సెలవిచ్చుటయున్.

17.

వ. అంత సంతఃపురంబునకుం జని చంద్రమతిం దోడ్తెచ్చి

సువర్ణపీఠికం గూర్చుండఁబెట్టి,

చ. జిలుగుపయంటదూలనునుఁ జెక్కుల లేచెచుటంకురింపగు
బ్బలునటియింపఁదాళ గతిబంగరుగాజుమ్రమోయహోగము
త్రైలిగొన నూర్పు లుప్పతిల లేనడు మల్లలనాడ మెల్లనే
యలికుల వేణి యోర్తుశిరసంతుచు గెంజిగురాకుబోఁజికిన్.

క. తలదువ్వె నొక్క జవ్వని,
నలుఁగిడె నెమ్మేన నొకవనజముఖి, గంధా
మలకంబువెట్టె నెకసతి,
జలకంబాచ్చె నొకలేమ చంద్రదాననకున్. 19

చ. కలపము మై నలంది, యలికంబునఁ గస్తురిబొట్టు వెట్టి, వే
నలి విడిదండుఁ జెప్పినయచంబులఁ గజ్జలరేఖఁ దీర్చి, చెక్కు
లమకరీకలాపము నుచూర్చి, శుమూల్య విభూషణాబరం
బులుగఁనుసేసిరాసతికిఁ బ్రోడతనంబులుమీఱ జవ్వనుల్.

క. రమణీజనము లొనర్చిన
యమలిన కల్యాణసముచి తాలగక్రియ చం
ద్రమతీముఖహిమకరబిం
బమునకుఁ గార్తికవలెంబ్రబలరుచి యొసఁగెన్. 21

గీ. చికిలిచేసిన మరుచేతిచిక్కటారి
యనఁగ సముచిత శృంగార మలనరించి
పెండ్లికూతును గావించి పేరటాండ్రు
వెలదిఁదెచ్చిరి కల్యాణవేదికడకు. 22

వ. ఇట్లు తోడ్కొచ్చినఁ దెరయెత్తి రనంతరంబ యుశీనరుం
డాదిమసార్యభౌమునకు యథావిధి మధుపర్కాది
మంగళార్హణవిధానంబు లొసంగి,

—: చంద్రమతీ హరిశ్చంద్రులవివాహము:—

క. సుమతి యుశీనరుఁ డప్ప
దృముఖం దన కూర్మిసుత ‘నిమాం కన్యాం తు
భ్య మహం సంప్రదదే’ యని
ప్రమదంబున ధారవోసె రాజేంద్రునకున్. 23

గీ. భూజనాసేచనకరూపములఁ దనర్చు
దంపతులమధ్యమునఁ దెర పెంపుమీఱె
రోహిణీ పూర్ణశర్వరీంద్రులనడుమను
గదిసియున్న శరన్నేఘుఖండ మనఁగ. 24

క. అంత మఱికొంతవడికిం
గాంతలు తెరవంపఁ గుసుమ కార్ముకశృంగం
బెంతయువంచెను గంతుం,
డింతి త్రపావాప్తి మో మొకించుక వంచెన్. 25

గీ. తగవుబలిమిని గొం కొకింతయును లేక
తనదుమదిఁ బట్టజాలని తనివి దీఱఁ
బూర్ణచంద్రుని నిరసించు పూవుబోడి
యాననాబ్జంబు వీక్షించె నవనివిభుఁడు. 26

గీ. నానమై గొంకు గదిరెడునానినీడు
 ఇంబు లనియెడి యువినినల్లగల్వ
 తూపులను విభుధైర్యంబుఁ దూలనేసి
 యలరుఁగైదువజోదు బిట్టార్చె నపుడు. 27

గీ. ఇంతిసౌందర్యరేఖాదిదృశ్యచేత
 నెపుడు తెర వంతురను, వంచినపుడు గోరు
 నిమిషపరికల్పితాంత రాయము విదిర్చు;
 భూమిపతులందు వాంఛాప్రపూర్తిగలదె? 28

వ. తదనంతరంబ;

చ. అలఁతీకపు న్నడంక వలయధ్వనినిర్మల శాపబమూలకాం
 తులు గొనియొడలేనగవులొంగలి రెప్పలడాఁగ హారము
 ల్మెలిగొనజల్లుపయ్యెదచలింపఁ గుచద్వయిరాయిడింబడం
 జెలిదలఁబాలువోసె నృపశేఖరునొదలపైనిదోయిటన్.

మ. అలనున్ మైఁబులకాంకురాళి ధనహాసాంకూరముల్కన్దవం
 దొలకన్తుత్తపుటొంట్లుగండయుగళిందూఁగంగనత్కంకణం
 బులుమ్రోయన్భజమధ్యసీమరతనంపుఁదాళితార్తాఱుగాఁ
 దలఁబ్రాల్వోసెలతాంగియకాదలపయిన్ ధాత్రీశుడత్యా
 దృతిన్.

క. తలఁపునఁ బేర్కొనుకోర్కూల
 చెలువున నుకచేతి కొక్కచే యెచ్చనఁగాఁ
 జెలిపైఁబతి పతిపైఁజెలి
 తలఁబ్రాల్వోసిరి మనోరథము లీడేఱన్. 31

క. మంగళతూర్యంబులు పు
 న్యాంగనలశుభార్హగీతికారావములు
 ప్పొంగంగ హరిశ్చంద్రుడు
 మంగళసూత్రంబు చంద్రమతికిం గట్టెన్. 32

క. కువలయదళాక్షిహస్తము
 కువలయపతి కేలఁ గీలుకొలిపె నొకసరో
 జవిలోచన యిరుగేలను
 నవపులక స్వేదజలకణంబులు గదురన్. 33

వ. అనంతరంబ యరుంధతీవస్తిష్ఠపురస్సరంబుగాఁ గల్యా
 ణమందిరంబుం బ్రవేశించి యగ్ని ప్రతిష్ఠాపనానంత
 రంబున,

క. అనఘ వస్తిష్ఠమహాముని
 ఘనతరమంత్రావసాన ఘటితస్వాహా
 నినదానుసరణిఁ దనిపిరి
 యనలుని దంపతులు నవగవాజ్యాహుతులన్. 34

క. వనితామణిపాదాబ్జము
 తనహస్తాబ్జములఁబట్టి దరహాసగుచుల్
 కనుతెప్పలలోఁ డాచుచు
 సనికల్ ద్రొక్కించె రాజు జవ్వనిచేతన్. 35

క. చనుదోయి బాహు లాడం
 గను, దాటంకములు దూలఁ, గౌ నసియాడం

గ, నగల్ చలింప, లాజలు

వనజానన దోయిలించి వహ్ని స్వేచ్ఛెన్.

36

ఉ. భ్రాజదురోజసంపదకు బాహులతా భుజమూలద్వగుచుల్
తేజమొసంగ; హారమణిదీప్తులు జిల్లు పయంబగుంపువై
రాజిలఁ, గౌనుదీగలహారంగులు చూడ్కికి విందుసేయ, నీ
రాజనమాచరించిరి చిరంటులుగొమ్మకు భూమిభ ర్తకున్.

సీ. కేలుమోడ్చిరి ప్రదక్షిణపూర్వకంబుగా

నాశుశుక్షణికి నత్యాదరమునఁ,

గాంచిరి గ్రహతారకామండలోపరి

స్థానసంవాసి నౌత్తానపాదిఁ,

బ్రణతిఁ గావించిరి భక్తి నరుంధతీ

సీమంతినికిని వసిష్ఠనకును,

జేసి రుత్సవమునఁ జేలాంచలగ్రంథి

సముచితపరిణయాచారనియతి,

ద్విజవరేణ్యులు బహుపురంద్రీజనములు

ప్రీతి నాశీర్వదించి యద్వింశశోభ

నాక్షతలుగైకొని ధరించి రాదలలను

జంద్రమతియు హరిశ్చంద్రచక్రవర్తి.

38

వ. దినచతుష్టయానంతరంబున నుశీనరుండు దుహితృ

జామాతలం బయనంబు చేసి,

—: ఉ శీ న రు ం డు కూఁ తు న క ర ని మి చ్చు ట :—

క. మత్తద్విపసాహస్రం,
బుత్తమతురగాయతంబు, నురుమణిభూషల్
పుత్తడియరదము లొక నూ
ఱత్తటిఁబ్రియమెసఁగ మామ యల్లున కొసఁగెన్. 39

సీ. గుజరాతికెంపులు, గోమేధికంబు లు,
దారవజ్రములు, ముక్తాఫలములు,
కాటుకమచ్చముల్ కస్తూరిపీఠెలు,
గపురంపుఁగోవులు, గందవాళ్లు,
కుంకుమపూవు, సంకుమదంబు, పన్నీరు,
తభుకుటద్దములు, రత్నపుబడిఁజెలు,
దంతపుదువ్వెనల్, తాంబూలపేటికల్
సవరముల్, మణిదండచామరములు
హారకేయూరకటకమంజీరముఖ్య
భూషణంబులు, పలువన్నె పుట్టములును
బ్రియముతో నిచ్చె గారాపుబిడ్డయైన
చంద్రమతికి నుశీనరత్నౌవరుండు. 40

క. మఱియు నుశీనరసరపతి
తఱచగుమణిభూషలు దొడి తనపుత్రికకున్

మెఱపులువోనియొయారపు

తెఱవలఁ బెక్కండ నిచ్చె దృఢసంప్రీతిన్.

41

వ. ఇట్లొసంగి యక్కుకుదాగ్రేసరుండు చంద్రమతిం
జూచి యిట్లనియె.

సీ. అనుఁగుబిడ్డలభంగి ననుజేరలనుజ్రోవు,
మిలువేలుపులఁ గొల్వ మేమఱికల,

బలికీముం దనుభవింపకుమేపదార్థంబు,

జవదాటకుము నిజేశ్వరునిమాట,

మగఁడు గావించిన మన్నన కుబ్బకు,

మదిఁ గృశింపకు మవమానమునకు,

నవనినురాభ్యాగతార్థికోటుల నెల్ల

నాప్తబంధువుల యట్లొదరింపు,

కరుణగల్గుము బంధువర్గములకెల్ల

గురుజనంబుల సద్భక్తిఁ గొలుపు మెపుడు

దైవమన్నను, గురువన్న, ధర్మమన్నఁ

బ్రాణనాథుండునుమ్మ మాయమ్మకాన.

42

—: హరిశ్చంద్రుఁడు భార్యతో సాకేతంబుచేరుట :—

వ. అని వీడ్కొలిపి యయ్యుశీనరభూజాని శిబిరంబెత్తఁ
బడవాళ్లం బంచినం జతురంగబలసమేతుండై హరి
శ్చంద్ర సార్వభౌముండు కతిపయప్రయాణంబులకు

నాశీనరీవిల్ కనవ్యగ్రపురంద్రీ వ్రాతంబగు సాకేతంబుఁ
బ్రవేశించి పుణ్యాహవాచన పూర్వకంబుగా గృహ
ప్రవేశమంగళాచారం బాచరించిన యనంతరంబు:

గీ. నిజకులాలంకరిష్టులై నెగడినట్టి
దంపతులశోభ నాగమోత్సవముఁ జూచి
యింటి కేగెడుగతి వాసరేంద్రుఁ డపుడు
చరమభూధరసానుదేశమున కొఱఁగె. 43

గీ. అంత కంతకు దీర్ఘంబు లగుచు జగతి
నిగుడునీడలతోడనే నిగుడసాగెఁ
జక్రవాకావళీమానసవ్యథలును
బాంధజనకామినీనేత్ర సౌష్ఠ్యములును. 44

క. కొలఁకులఁ దమ్ములతోడన
నెలపుల నానావియోగి నీసంఘాత
మ్ములకనుదమ్ములు మొగి డెను
జలజాప్తుఁడు చరమ్మైలసానువుఁజేరన్. 45

క. జరతారుణశోణకిరణ
పరంపరలు సాగె ధాత్రి పైని రథాంగో
త్కరముల మనములఁ జేరెడు
స్మరపావకశిఖి లనంగ సాంద్రం బగుచున్. 46

గీ. అరుణపరిణతఫల మపరాద్రినాఁట
దోనయెఱసంజచివురాకుతో జనించె
రాత్రికుజము తచ్చాయనాఁబ్రబలెఁ దమము
చుక్క లమఁరెఁ దదీయప్రసూనము లన. 47

క. తరణిరథనేమిచూర్జిత
చరమగిరిమనశ్శిలా రజము తద్వన సిం
ధురపుష్కరముల నెగసిన
కరణిని నెఱసంజరోచి గదిసెఁ బ్రతీచిన్. 48

గీ. నృత్యదళికాక్షవేగాసహిష్ణుమాళి
గాంగజలజోద్ధతశిలీముఖప్రజంబా;
సాంధ్యరాగహసంతిక సమయకాచ
కారకృతకాచ చయమొ నాఁగఁదమ మమరె. 49

సీ. ధ్వాంతదంతావళోత్కరపుష్కరోద్ధూత
గగనగంగాపయః కణము లనఁగ,
శర్వతాండవ దిద్వితౌసమాగత ని
ర్జరీహారమాక్తికశ్రేణు లనఁగ,
నశ్రభకళిందజాహదమున నిండార
విరిసినతెలిగల్వవిరు లనఁగ,
భావినిశాచంద్ర పరిణయంబున కిడు
దిక్కుడ్యమలపిండి చుక్క లనఁగ,

గ్రిక్కిటిసె నెక్కమొగి నెల్ల దిక్కులందు

క్షీరఘనసారపాటీరతారహార

హీరపారదనారద శారదాభ్ర

శారరుచి మీఱఁ దారకావార మపుడు.

50

గీ. తమమడరెఁ బాంథజనమోహతమముతోడ

వహ్ని వెలుఁగొందె మరుశౌర్యవహ్నితోడఁ

దారకలుదెల్వొఁ గనె నభిసారికాప

రంపరలతోడ నెంతయుఁ బెంపుమీఱి.

51

గీ. నృత్యదీశాటహస్తనితము లమర

నభినవతమోభ్రములు జగ మాక్రమించి

విరహిణీబాష్పములపేగ వృష్టి గుడిసి

జారిణీజారసస్యపుంజములఁ బెనిచె.

52

స్మరభూపాగమనప్రసాదితసమచ్ఛచ్చామరాందోళన

స్ఫురణంబుల్, హారతాండవాసహఘణీడ్పాత్కారముల్ కైరవి

ణ్యురుదోలాకలనల్వియోగి జనదీర్ఘోత్కృష్టనిశ్వాసముల్,

చరియించె జనతానుఖప్రదములై సాయంసమీరాఘముల్.

సీ. యమునాపయఃపూర మనఁగ నిమ్నొన్నత

స్థలముల నెల్లెడ సమము పఱచి,

గంధాంధసింధుర ఘట యన నిశ్శృంకఁ

బంకజాతమ్ములపొంకమడఁచి,

యసితాంబుదకదంబ మనఁగారుకొంచును

విరహిణీబాష్పాంబు నృప్తి గురిసి,

యనుపమాంజనపుంజ మన నభిసారికా

జనము కన్నులఁ గప్పికొనఁదనన్చి,

స్వచ్ఛశిఖపింఛతాపింఛగుచ్ఛభాసు

రచ్ఛవిచ్ఛటఁ దెగడు నీరంద్రవృత్తి

నఖలదిక్కుహారంబుల నాక్రమించి

కానిపించెను గటికిచీకటులగుంపు.

54

శా. తారామండలఘనఖండపటలీ ధారాశపాండుప్రభాం

కూరంబుల్పయిపై వెలుంగఁగ దిశాకూలంకవంజాచుఁ ద

దూర్భాగిధ్యాంతకళిందజాపటు పయకిపూరంబుజృంభించి చ

ల్లారంజేసెను వ్రేల్చిడింబబల సంధ్యాజాతవేదశ్శిఖన్.

సీ. దిద్దనికస్తూరితిలకంబు లాయెను

బాలేందునిభఫాలఫలకములకుఁ,

గూర్పనినీలిరంగులకంచుకము లయ్యె

గుత్తంపు బిగి చన్నుగుబ్బలకును,

దాల్పరితాపింఛ తరువల్లవము లయ్యెఁ

గొమరొప్పునెఱిగప్పు గొప్పులకును,

గీలుకొల్పని హరినీలంపుసరు లయ్యెఁ

గంబుసన్నిభచారు కంధరలకుఁ,

జేయకయె చేయునట్టి కై నేత లయ్యె
నంధతమసపరంపర లనుచు బొంగి
యసమశర కేళులను నోలలాడె నపుడు
జారులను గూడి జాణిసముదయంబు.

56

సీ. పతులయందును బోలె బహువిధాలంకర
ణముల యందు ననాదరము వహించి,
నిందయందును బోలె నిబిడతమిస్ర వి
హారంబులందు భయంబు దక్కి,
వరకులాచారసంవర్తనంబును బోలె
మృదుతల్పసౌఖ్యంబు బ్రదిలఁ జేసి,
సముచితం బైన లజ్జాభరంబును బోలె
బ్రయసఖిసఖ్యంబు బిల్కు మార్చి
కుడ్యములు బొమ్మ రిండ్లలాగునను దాటి
పాడుగోడలు కేళికాభవనములుగ
నసమశర కేళులను నోలలాడె నపుడు
జారులను గూడి జాణి సముదయంబు.

57

క. అమణిత, మబంధచాతురి,
యమూల్య, మనలక్రియంబు, ననుగంధవిలే
ప, మతాంబూల, మపర్యం
కము నగు జారరత మపుడు గాటం బయ్యెన్.

58

క. అమరాధీశదేశాభా

గమునందలి తెల్ల యపుడు గనపించె రజ

స్యమృతమయాఖమిధస్సం

గమసముచితహంసతూలికాతల్ప మనన్.

59

గీ. అంబుజభవాండ మను హజారంబులోన

నలరుగై దువపాదుమా యధివసింప

సమయభృత్యుడు పెట్టు కెంజాయపట్టు

బటుప్రభిల్లనఁ జంద్రబింబంబు దోచె.

60

క. అప్పుడు చంద్రుం డొప్పె

న్నిష్పలకుప్పవలె విరహిణీమండలికిం

జిప్పిల నమృతమునించిన

గొప్పపసిడికుండవలె జణారంబులకున్.

61

మ. యామవతీవహూటి బిగియారఁ గవుంగిటఁ జేర్చుటంద నం

గామలచందనంబుమయి నంటెన నందెలుపయ్యెబింబమా

కోమలగాత్రిగబ్బిచనుగుబ్బలకస్తురి తొమ్ము సోకెన్

వామహిడ త్కళంకము గనబడఁ గల్వలతేనికయ్యెడన్.

క. తిమిరాపహృతికిఁ గ్రోధర

సముపూనె సితాంశుఁ డుదయసమయంబునఁ ద

త్తమ మెడల సహజధవళిమ

నమరెన్ ద్విజరాజ కోప మతిదీర్ఘంబే?

63

మ. కరముప్పారు నిశానవోధకు నిశాకాంతుండు మెల్లెల్లనే
కరము ల్నాచి తమోవీనీలపట ముత్కంఠందొలంగింపని
ర్భరలజ్జం బతిమేనిపైధవళవస్త్రంబు న్నెఱుగప్పకొ
న్కరణింగ్రొందెలివెన్నెల ల్నిబిడమై కన్పట్టెనల్లిక్కులన్.

సీ. కుముదిసీజ్ఞంభణాంకురమూలకందంబు,

తోయజశ్రీపశ్యతోహరుండు,

సకలజీవంజీవసంజీవనాషధి,

చక్రవాకీ మనస్తాపకాఢి,

తిమిరవారణఘటాసమదమృగేంద్రంబు,

చిత్తజమాంద్యవిచ్ఛేదనుండు,

నఖలదిదృశ్యజనాసేచనకమూర్తి,

బహుళౌషధీప్రియంభావ్రకుండు,

సురలయాకటికూడు, మ్రుచ్చులకుఁ గీడు,

దిక్కలకుఁజేడు, వెలుఁగులయిక్కజోడు,

లచ్చిసైదోడు, రేఖోటి వెచ్చకాడు,

చంద్రుఁ డలరారె సత్కళాసాంద్రుఁ డగుచు. 65

క. పొంగెఁ బయోనిధు, లిరులు దొ

లంగెను, జక్కవలగమి కలంగె, మనములం

ద్రుంగెవియోగులధృతులు, చె

లంగెఁ జకోరము, విధూప లంబులు గరఁగెన్. 66

నీ. భన్యచకోరదంపతులకోరనికోర్కి,
 వసజాతములకుఁ బెట్టనివిసంబు,
 కాముకశ్రేణికిఁ గన్నులపండువు,
 విరహిణీజనముల వేటువిత్తు,
 నభిసారికాసమూహము కాలిసంకిలి,
 మ్రుచ్చుచేరువలకు విచ్చుమొగ్గ,
 కైరవిణీసముల్కరము నోముఫలంబు,
 కోకసంఘములకు గుండెదిగులు,
 పండురేయెండ బ్రహ్మాండ భాండములను
 నిండుకొనియుండె డిండిర పుండరీక
 కుండలీశ్వరమండ లా ఖండలేభ
 ఖండనోద్గండపాండితి పాండురుచిని.

67

క. బలువెన్నెలవేడిమిఁ గొం
 దల మందుచుఁ జెట్లమఱువున వసింప వియో
 గులు పఱచిన కంబళముల
 పొలుపున దట్టముగఁ బొలిచె బుడమి న్నీడల్.

68

క. కలశాబ్ధిభంగి వెన్నెల
 పొలిచెం దెలిదీవికీవి పూర్ణసుధాంశు
 డలరె నచట నున్న రమా
 లలనాధిపుభంగిఁ దత్కళంకం బొప్పెన్.

69

క. వలిపెపుజలువలువలై,

మలయజవంగంబులై, సమంచిత ముక్తా

ఫలహారములై, యాశా

లలనలఁ గై సేసె వెన్నెలలు దట్టములై.

70

వ. అయ్యవసరంబున,

చ. కలపము, పున్ను, గందవొడి, కస్తురి వీణలు, పచ్చకప్రపుం

బలుకులవీడెము, ల్క నకపంజరశాఠిక, లంచదూది పా

న్పులు, ఘనసారదీపికలు, పూవులపందిరి, తూఁగుటుయ్యెల

ల్లలరవము, వ్వితానములుగల్గిన కేళిగృహంబు లోపలన్.

క. దోమతెర పట్టెమంచము

పై మెత్తనియంచదూది పానుపున ధరి

త్రీమండలాధిపతి ని

స్సీమనవోధారిరంసచే నుండుటయన్.

72

గీ. చంద్రమతిని హరిశ్చంద్రసార్వభౌము

నంకపీఠికయందు నలంకరింప

నిండువేడ్కలతోడుత నెమ్మనములఁ

త్రౌఢసతు లూహాసేయ సైరంద్రులపుడు.

73

క. కలపం బలంది, మృగమద

తిలకం బిడి, కజ్జలంబు దీరిచి, పూదం

డ లలంకరించి, రవణం

బులు దొడ్డి కై సేసి నిట్లు పూవుంబోడిన్. 74

వ. ఇట్లలంకరించి సమంచిత మంజరీభరవిసమ మల్లికా
వల్లికం బోలె లజ్జాభరంబున నానతాస్య యగు చంద్ర
మతింజూచి నెచ్చెలు లిట్లనిరి:

గీ. పతులసన్నిధి కేగెడు పద్మముఖులు
పడఁతి యీచందమున లజ్జపడుదు రటనె
కలితవాంఛాసరిన్ని దాఘంబు సూనె
ప్రబలమందాక్షభర మది పరిహరింపు. 75

క. చేరంబిలిచినఁబొమ్మ,
గారవముననంకపీఠి కైకొనుమీ, స్వే
చ్ఛారతుల కీయ్యకొనుమీ,
యూరక యుండెడు సుమీ పయోరుహనయనా! 76

క. ప్రేమవిడె మొసఁగఁ గైకొను
మీ, మగనిని గొంగలింత కెడవెట్టకుమీ,
మో మెత్తి ముద్దొసంగుమీ,
యోముద్దులగుమ్మ! యూరకుండెడుసుమ్మీ! 77

వ. అని యివ్వధంబున,

గీ. సఖులు ప్రార్థించుతఱిని లజ్జానవంతి
పద్మగంధికి మోకాలిబంటి యయ్యెఁ

బడకయిలు సేరుతటి మొలబుటియయ్యెఁ
బటిని డాయంగఁ బుక్కిలి బుటి యయ్యె. 78

గీ. సఖులు, ముందరి దెసకు లజ్జావధూటి
వెనుక దెసకును, ద్రోయ నవ్వేళయందుఁ
గలికి నవరత్న మయడోలికయును బోలి
భూతలాధిపుచిత్త నుట్టుఁత లూఁచె. 79

వ. ఇట్లు ప్రసభాచరణంబున దలిమంబుఁ జేర్చి;
క. అక్కాంతామణి నెచ్చెలు
లొక్కాకపనిపేరు చెప్పి యూడనిబాడన్
మిక్కిలి మన్ననఁ బెనుచుట
నక్కలికిని ద్రప వయస్యయై భజియించెన్. 80

సీ. ఆస్యేందురుచిని శశాంకాశ్మకుశ్యముల్
కరఁగునంచునో నెమ్మొగంబు వంచె,
మహితలజ్జాసరిన్మగ్నయగుట నేమొ
వరునిమాటకు మాటు వలుక దయ్యె,
భావినఖితుతభయము గీల్కొనుటనో
కలకంఠి నెమ్మేనఁ గంప మందె,
గ్రొవ్వాడిచూపుముల్కుల కోర్వఁడంచునో
సుందరి పతిఁ దేటి చూడ దయ్యె,
భూవరవసంతసంపర్కమున లతాంగి
యంగలత కోరకితమయ్యె ననఁగఁ జూడఁ

బటుతరస్వేదకణములు పర్యే మేన
సారసాయతనేత్ర కాసమయమందు.

81

క. పిలిచినచో మాతాడమి

తలయెత్తమి తేజిచూడఁ దలపోయమి ముం
గలనయ్యెడు జలజానన
పొలయలుకలపాలుపుఁ దెలిపె భూపతిమదికిన్. 82

గీ. తల్పమునఁ బ్రాణనాథుఁడు తరుణి యాన
తాస్య మెగనెత్తి కౌఁగిట నలమికొనఁగఁ
బ్రమద గొనయంబు డించిన పంచబాణ
పుష్పకోదండమో యనఁ బొలిచెనపుడు. 83

ఉ. పయ్యెడఁబాపుడున్నదతి పాణిసరోజములం గుచద్వయం
బాయ్యనమాటఁబోక ముడియూడిచిచక్కిలిగింతగొల్పిరా
జయ్యెడఁజన్నుదోయి తనకగ్గము చేసెను గ్రమ్మఱకభళా
యెయ్యదిగాదులోకువమహీస్థలిసమ్య గుపాయశాలికిన్.

తమిజన్తప్ప దొలంగఁజేసినఁ గుచద్వంద్వంబుహస్తార విం
దములన్తాటుడునీవిఁబాపమఱి యత్నం బేమియుందోచకా
ప్రమదారత్నమునాథుకౌఁగిట ఘటింపన్మేల్పయంగ్రహసా
ఖ్యముగల్పించెనవోధలజ్జయనుచుం గాంతుండుపొంగెన్నదిన్.

గీ. కోపనాహ్రిభరంబుచే నాపువడియు
మనుజపతి రాగలత యూత గొనుచునిలిచెఁ

బ్రసవశరుఁ డెంత చెనుగు? కాల్పట్టి తన్నఁ
జూరుపట్టి వేలాడంగఁ జొచ్చె నపుడు. 86

గీ. సరసవృత్తి ముహుర్ముహుఃక్షతకదుష్ట
చంద్రవదనాధ రేక్షురసంబుఁ గ్రోలె
గల్లచుంబన ముపదాశకంబు గాఁగ
రసిక శేఖరుఁ డాధరారమణవరుఁడు. 87

క. ప్రసభగ్రాహ్య స్త్రీకుచ
మనుఖా ప్తవఘాపగూహ మధికశ్రమసా
ధ్యసతీజఘనమగు నవ
ప్రసవాయుధకేళి యయ్యె రాజేంద్రనకున్. 88

క. వేడుక యొసంగె విభునకుఁ
జేడియసేతకును బదులు సేయనిచెయుపున్
వీడ్డని ప్రేడాభరమును
జూడనిచూడ్కియును బ్రభమసురతక్రీడన్. 89

గీ. నిఘటమిఁ జంద్రమఖియందగు నిద్రయందు
లీల దక్షిణభావంబు గీలుకొలిపి
రాత్ర గోల్పుచ్చె నొకముహూర్తంబుఁబోలె
సాధుకీర్తి హరిశ్చంద్రచక్రవర్తి. 90

గీ. అసమశరతంత్రవేదపాతావసాన
సముచితోంకారమంత్రరాజంబుఁ

- యనఁగఁ జెలువొందెఁ దామ్రమాడారవమ్ము
లఖలదిక్కులయందుఁ దదనసరమున. 91
- గీ. మోర యల్లాఁచినందున ముందరిదెసఁ
దూలి పడినట్టి రవిరథతురగనదన
సేనఖండం బనంగను గాన నయ్యె
విమలతరకాంతి పెంపెక్క వేగుఁజుక్క. 92
- క. రేనెలఁత యపుడు ముదుసలి
యైనకతంబునను దట్టమై కనుపట్టె
బూనినపలితద్యుతి యనఁ
గా నాలుగుదెసలు ధవళకాంతిఁ దనర్చెన్. 93
- క. నిరుపమతమమదనోత్సవ
హరణకళాకేతుతారకాధిపభరపాం
దూరవిగ్రహమలొ యన మం
దిరదీపాంకూరపటలి తెల్లం బాఱెన్. 94
- గీ. లలితదీపాంకుగాలికిఁ బలితముద్ర
కువలయశ్రేణులకును జోకొట్టుపాట
కంజపుంజరిబులకును మేల్కలుపుమరుని
యాటట ప్రభాత మెంతయునొఱపు నెఱపె. 95
- క. సీతకిరణుండపు డొప్పెం
బ్రతీచినిఁ బ్రభాతసమయపవమానసము

ద్గతచరమశైలదవద

గృతరుచ్చద మనఁగ నుజ్జితద్యుతి యగుచున్. 96

గీ. రా జపరభూభృదాప్తి నిస్తేజః డగుచు
నపరవారాశిలోపల నస్తమింప

స్ఫుటతరంబుగఁ గువలయంబునకు నపుడు
మిత్రుడే శత్రుఁ డగుట విచిత్రమగునె. 97

క. పూఁగులరొదలు చెలంగెం

బలుచీకటి బూచిపిండు పాఱఁదగులఁగా
నిల సమయమాంత్రికుఁడు దా

వలనొప్పఁ బఠించు ముత్రవర్ణంబు లనన్. 98

గీ. తరుణతపనాంశుశిఖి ఖాతతులు పేర్చు
ఘనతరతమస్తమాలకావనము నేర్చు

బ్రభవమందిన చిటచిటార్భటి యనంగ
విహగరావంబు దిక్కుల విస్తరించె. 99

క. అమణోదయంబు దోచిన

నిగులు మహాహావ్యగుహల కేగె దవశిఖి
బికించి భల్లుకసము

త్కరములు దూఱఁగ నికుంజతతి డాఁగుగణ్. 100

గీ. ప్రాగ్దిశాయజ్వపత్ని ప్రభాతమనను
జంద్రికాస్వచ్ఛజఃఘాత జలకమాడి

కట్టుకొన్నట్టికెంబట్టుపుట్ట మనఁగఁ

బూర్వసంధ్యారుణిమ చూడఁ బొలిచె నపుడు. 101

గీ. అరుణకిరణంబు లుడయాద్రి నలముకొనఁగ

సార్థకతఁ గాంచె దివి నభం బచుసమాఖ్య

వసుమతీనామ మల్ల యుర్వరకు నమరెఁ

జండభానూదయం బైనసమయమునను. 102

కలువలసూఁడు తమ్మిచెలికాఁడు నిశావిభుజంట చుట్టుపు
ల్లలగమినోముపంట ఖగఘోటునకున్వలచూపుమూఁడు మూ
ర్తులునొకపైనరూపు తొగరుం జిగిరంగువెలుంగుప్రోవు ప్రాఁ
బలుకులతావు పూర్వగిరిపై నపు డొప్పె దినేంద్రుఁడెంతయుకా.

గీ. దినదినంబున కొకవిత దిట్టతనము

దినదినంబున కొకవిత తెఱఁగుచెయును

దినదినంబున కొకవిత తివుట గలిగి

జరిగె నాదంపతుల మిథస్సంగమంబు. 104

కాంతారక్ష సమాగమంబును నెడన్గాక్షించు నేతెంచుడుం

జెంతంజేధఁగఁగోరుఁ జేరుడుఁ గుచాశ్లేషాప్తి గాంక్షించుఁ గా

నంతం దత్కళ లంటఁగోరు ఫలతృప్తాత్మత్వ ముర్వీవధూ.

కాంతానన్దముటంచుఁబుట్టు స్మృతివాక్యస్ఫూర్తిసార్థంబుగకా.

సీ. జాతిన నెఱిగొప్పు సవరించు నెపమున

భాహుమూలమ్యతు ల్బయలుపఱిచి

ప్రిదిలిన నీవిక బిగియించుమిషమున

గబ్బిగుబ్బ లురమ్మ గదియఁ గ్రుమ్మి

చెదరుపయ్యెదఁ జక్కఁజేప్పుదంభంబున

నూరులపై నూరుయుగళిఁ బెనఁచి

డిగఁజాటు ముంగురు లెగదువ్వుకై తవం

బున నెమ్మొగంబుపై మోముఁ జేర్చి

యంతకంతకు వెగ్గలం బగుచుఁ దనదు

భావమునఁ దోఁచుతమి బయల్పడకయుండ

విభుని డెదంబునకుఁ గొల్పె వింతచవులు

కువలయదళాక్షి మఱియొకకొన్ని నాళ్ళు.

106

సీ. పదిపిల్లులకును నాఁ బుకఁ గొంకెడుకాంత

పలుమాటు వింతగాఁ బలుకనేర్చెఁ

జేయిసాఁచిన నోరసిలు పయోజానన

కులుకుగుబ్బల తొమ్ము గుమ్మనేర్చెఁ

బ్రాధ్రింప మొగ మెత్తి పాఁజఁజూడని చాన

చుటుకువల్చుపులఁ జూడ నేర్చె

మోవి కంటను నొక్క మోముద్రప్పెడు లేమ

తీయ్యనిమోవి యంసియ్యనేర్చె

రతికిఁ జాలుకగ మైకోని రాజవదన
ప్రబలపుంభావసంభోగపటిమఁ దేల్చె
నసమసాయకకేళిలో నచ దినంబు
నంతకంతకుఁ గడిదేటి యామిటాది.

107

సీ. నిశ్వాససురభిళానిలముల సంపద
సరసవసంతర్పు సరణిఁ జేయ
ననోన్య నఖర రదాంకురక్షతజోష్మ
పటిమ గ్రీష్మక్షవైభవముఁ దెలుపఁ
గమనీయతరతనూ ఘర్మాంబు కణవృష్టి
గరిమ వర్షాగమ స్ఫురణఁజేయ
విమల చిత్తాంభోజవికసనాతిశయంబు
మహనీయ శరదృతు మహిమఁ జెనుప
నెఱపు నెఱపు దృఢాలింగనోత్సుకతయు
నధరచుంబనసీత్కరణాను రక్తి
శేషితర్చుద్వయస్ఫుర్తిఁ జేయ రతము
సకలముతు సౌఖ్య మొసఁగె నాజంపతులకు.

103

క. లీలోద్యాన పరింశర
కేళి కాసారములను గృతకాద్రిదశీ

పాలికలఁ గేళి సలుపుచు

బాలికయు నివృఘండు గని రపారసుఖంబుల్. 109

గీ. సత్యము దృఢవ్రతంబుగా సంగ్రహించి

రాజసూయాది వివిధాధ్వరము లొనర్చి

వరగుఱోజ్జ్వల సంతానవంతుఁడై క

రిమును సుఖ ముండె నాధరారవణమాలి. 110

శా. మాయాభిల్ల వపుష్క, మానిజనతామధ్యేహృదంభోరుహ

ధ్యేయాత్మీయకదారవింద హిమరుద్ధిక్కారి కీర్తిప్రభా

వైయాఘ్రజనచేల నర్తనకళావైయాత్య భక్తావళి

శ్రేయోదాయిశుభేక్షణా శ్రుతివధూ సీమంత ముక్తాఫలా!

క. ప్రభ్రష్టకదభాపగ

దప్రేతర కీర్తిశోభిత జగత్ప్రియర

తౌ భ్రాజ్ఞు భుజగ్గళ

శుభ్రాంశు కనత్కళాభిశోభి కపర్దీ !

112

చతుర్విధ కందగర్భిత ప్రమితాక్షర వృత్తము

హరమాని పుంగవమనోబ్జరవీ

పరమేష్ఠివంద్య ఇదపంకరుహః

కరిదానవాంతక జగద్భరణైలు?

నరకాంబువాహపవనా వరదా !

గద్యః

ఇది శ్రీమదశేషమసిహృదయంగమమృదు పద
 సీరంధ్ర శుద్ధాంధ్ర రామాయణఘటనా వైదుషీ
 మరంధ్ర రాజిదము బాలభాసర్కకవితనూభవ
 సరసక విత్వవైభవ సౌజన్యనిధాన సూర
 యాభిధాన ప్రణీతంబైన కవిజనరంజనం
 బను మహాప్రబంధంబునందు సర్వం
 బును దృశ్యశాస్త్రము.

సంపూర్ణము.

